

Nr. 17

ACGI

26. APRILLIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

Käsikivi. Novellid. Adson, A. Hind 85 m.

Taavet Soovere elu ja surm. Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.

Saatuse tujud. Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.

Poiss ja liblikas. Novellid. A. H. Tamm-
saare. Hind 100 mk.

Teekond Hispaania. Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.

Pärisosa. Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.

Nipet-Näpet. Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.

Vähkmann ja Ko. Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.

Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus. I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.

Tiibuse Mari ajalikud laulud. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.

Eesti iseseisvuse teel. I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.

Minu mälestused. Adm. Joh. Pitka memuaarid. Hind 225 mk.

Sõda Landesvehriga. J. Poopuu. H. 100 m.

Au langenuile. Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.

Elu mäng. Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.

Ahvide kasvandik. Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.

Kadunud mees. Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.

Loitev Koit. Romaan Ameerika dollarite-
maalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.

Malailaste laev. Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.

Julge Mäng. Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.

Punased lõunast. F. Grass. Hind 60 m.

Psühholoogia pääjooned. I osa. Dr. H. Höffding. Tõlkinud K. Freiman. Hind 130 mk.

Valitud Eesti rahvalaulud. Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.

Kodumaal rännates II. Piirisaare-Endla-
Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.

Kasvatuse radadel. Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

E. VERBER.

Talinnas Eesti Kirjastus-ühisus.

KEVAD.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2
TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

PRAEGUSAJA LÕBUKULTUURI PÕHJUSED JA HINGEELU.

JUHAN VILMS.

Igal elaval olevusel, olgu see loom või inimene, on püüid oma olemist võimalikult mugavaks teha. Selleks sööme, joome ja korraldame oma kodu. Selleks söövad, joovad ja ehitavad oma pesi linnud ja metsloomad. Selleks armastavad loomad päikesepaistel lamada või rõõmsalt mängida, nagu seda kellegi meeleolu nõuab. Igas elavas loomas on kätkitud tung võitlemiseks oma olemasolu eest, et see oleks võimalikult otstarbekohane, vaeva ja valuta. Kõik, kes elavad, püüavad heaolu ning õndsuse poole — üks ühel, teine teisel viisil.

Peale algtungi elu hästi mugavalt ja koduselt sisse seada, on aga igal elusal loomal tung oma olemist te g u t s e m i s e läbi veelgi rõõmsamaks muuta. See avaldub loomade juures mängimise ja elavate liigutuste kaudu. Nii näiteks mängivad koerad, kassid ja teised loomad, löövad kepsu vasikad ja lambad, hobused muutuvad elavaks jne. See oleneb kehaliigutuste tarvidusest ja nende mõjust vereringvoolu muutmise kaudu peaaajule. Inimestel avaldub eneseavalduse ja heaolu tung n. n. lõ b u t s e m i s e nähtuste kaudu, nii metsrahvastel kui kultuurinimestel.

Sellega on lõbutarve või lõbutung inimestes juba loodusest pärandatud või sisse istutatud, ta on algbiooloogiline nähtus. Lõbutungi vastu võidelda ja teda kaotada katsuda on asjatütu, teda võib ainult juhtida ja muuta paremate vormide poole.

Lõbutunne põhjeneb täitsa tundelisel osal inimese hinges. Närvid, mis väljastpoolt ärritusi vastu võtavad, peavad lõbutunde seisukohast ainult häid, meeldivaid, armsalt kõditavaid

emotsioone vastu võtma. Need kantakse edasi suure peaaaju, kus nad ühendatakse hinge teiste osade, nagu enesetunde, mõne mõistusliku akti jne. omaga. Kokku loob hea ärritus inimese meeleolu heaks, lõbusaks ja kogu tema olemuse kergeks ning liikuvamaks.

Valu tegevad, halba tunnet tekitavad välismõjud mõjuvad elava olevuse peale vastupidises sihis: teevad ta rahutuks, pahuraks, nukraks ja vagasemaks.

Mitte ükski närvide ärrituste kaudu ei saavutata head lõbutunnet, vaid ka närvide halvatus, uimastuse kaudu, nagu seda näit. alkohol ja teised uimastavad ained pakuvad.

Mida alamal astmel on loom, seda enam elab tema instinkti, see on sissejuurdunud tegevuste ja tundmuste järele. Mõistuslist elementi on seda vähem. Inimene kui kõige targem loom, juhib oma tegevust kõige enam mõistuse kaudu, kuid ka siin mängib suurt osa mõistuse haridus. Sest mida vähem haritud rahvatõug või -klass, seda enam allub ta tundmustele. Sellega on seletatav hõlpsasti hirmu ehk paanikasse sattumine väheharitud rahvakihtides. Kui mõistus pole harjunud töötama, käib inimene sissejuurdunud elurada hommikust õhtuni, ilma et ta mõistusliselt uusi samme astuks. Selge on, et sarnasel korral inimene kergemini allub igasugu lõbutunnetele, sest enam tundeelu elades lendab aeg, ei tunta oma olemasolu alaväärtust, ei nähta oma ümbruse igavat ühetoonilikkust ega mõelda nende kättesaamatute headuste ja ilu peale, mis võib olla sinu ümber trotsivalt hiilgab! In-

mene leiab unustust, leiab õne. Tema ole-
masolule on isiklisest seisukohast mõte leitud!

Lõbutungi algbioloogiline hingeelu seletabki
meile, miks lõbuharrastamine välja-
arenenud nähtusena ehk nagu meie
seda edaspidi nimetame, lõbukultuur, ise-
gi neil aegadel, kus ühiselu veel vähe arenenud
ehk kus mõistuse kultuur võrdlemisi madalal
seisis — on üle elanud hiilgepäevi: näit. Babü-
loonia ja Room. Tolleaegne kultuuriline tasa-
pind oli üldiselt kaugelt madalam praegusest
kultuurist, kuid lõbukultuur seisis kahtlemata
väga kõrgele — võib olla, veel kõrgemal kui
praegu, meie ajal! See on seletatav just selle
tõttu, et lõbutung põhjeneb meie viiel mee-
lel, närvidel ja mõningatel uimas-
tavalistel ainetel, mis olid kättesaadavad igale
inimesele juba aastatuhandeid tagasi!

Sellega on selge ja arusaadav, et juba mets-
rahvaste juures olid ja on tarvitusel kuul-
mis-, vaatamis- (silma) ja tegevuslõ-
bu sõjamängude ja tantsude, muusika, laulu
jne. läbi. Juba aastatuhandeid tagasi olid tar-
vitusel lõhnaõlid, salvid, magusad viinad ja tei-
sed maitse- ja joovastavad joogid. Närvide
ärrituste võimalusi võib leida alati, olgu see
sugulisel või mingil teisel teel!

Üle 400 aasta tagasi enne Kristuse sündimist
elas Greekamaal mõttetark Epikur, kes lõi isegi
filosoofilise süsteemi, mis lõbukultuuri mõistus-
liselt põhjendas. Epikureismi peale sisuliselt
põhjendavadki suured lõbutsejad oma vaateid,
ehk neil Epikuri enese õpetusest lähemalt tihti
aimugi pole.

Võrreldes lõbukultuuri vorme aastatu-
handeid tagasi ja nüüd — pole need suuresti
muutunud. Põhitoon on endine.

Nagu siis, nii ka nüüd mängib lõbukultuu-
ris tähtsat osa sugutung, alkohoolsed joogid,
tants, kehakultuur, mängud, kunstid jne. Mis
juure tuli — on teaduslike tehnika saavutused
— kino, muusikariistad, uued maitseained jne.

Peale bioloogilise lõbutarviduse, mis
loomades ja inimestes igal ajal olemas, on prae-
gusel ajal veel teised tegurid välja kujunenud,
mis lõbukultuuri suurepäraselt olemasolu tingi-
vad.

On tõsiasi, et inimkonna kultuur on olnud
mõistuse ja tunde kultuur, nende kas-
vatamine, arendamine ja hindamine.

Oleme teinud üleilma, välja arvatud Hiina ja
India, suuri edusamme igasugu teaduste alal.
Oleme loonud selleks rea ülikoole, tehnikume,
kõrgemaid õppeasutusi, instituute ja laboratoo-
riume. Selle tõttu on tehnika määratult ede-
nenud: — meie omame hiiglasuurtükke ja ma-
sinaid, meie võime õhus, maal ja maa all ning

vees kiiresti edasi liikuda. Ei ole selles mõttes
unustust, mis tõestada ei võiks!

Tehniline edu on masinate kaudu võimalda-
nud inimesi isegi maal kehalisest tööst ikka
enam vabaneda. Kas pole meiegi põlv maal
küllades vabastatud viljaniidust ja viljapõksi-
sist rehetoas — mida nüüd masinatega tehakse.
Varsi kaob ka kündmine käte kaasabil, seda
toimetab traktor ja elekter! Masin ja aparaat
on tungimas isegi kodusesse ellu, tehes keha-
lise töö minimaalseks ja saavutades ruttu meie
elu ülespidamiseks tarvisminevat. Alles hil-
juuti tähendas ilmakuulus ülesleidja Edison oma
76-aastaselt sünnipäeval, et mõne aja pärast
Ameerikas 4-tunnilist tööpäeva maksta võiks
panna!

Sarnase kehalise töö vähenemise tagajär-
jeks aga on, et inimene rohkem aega kasutab
vaimliste huvidele elamiseks. Kuhu need
vaimlised huvid rahvamassides tüürivad
— sellest allpool pikemalt.

Teisest küljest on inimkonna kultuur olnud
tundmustekultuur.

Inimkonnale on kogunenud mitte ükski lõp-
matu palju raamatukogusid, vaid ka kunstimuu-
setume ja arhiive. Oname tundmuste kultuur-
varadena palju kunstivoole, kirjanduses, maali-
kunstis, muusikas jne. jne., igalüks oma erilise
kooliga ja ilmakuulsate nimedega. Hiiglas-
süd on täis neid kunstiväärtusi raamatute, pil-
tide, kujude jne. näol! On olemas ülikoolide
kõrval sadandeid kunstiakadeemiaid ja konser-
vatooriume.

Kui mõistusekultuur on masinate ja aparaa-
tide kaudu massinimese elu modernajal ümber
loonud, võimalusi andes ka mõistusliselt are-
nematul inimesel võrdlemisi kultuuriliselt elada,
ilma et ta ise sellest mõistusekultuuri sisust
palju taipaks — siis on tundmustekultuur end
enam otsekohesemalt rahvamassides maksta
pannud, teda isegi kaasa elama ja tundma sun-
nides.

Kuna raske mõistusline tegevus väikesi
rahvahulki sellekohastele loengutele ja kõnede-
le kokku tõmbab, suudavad tundmustekultuuri
saavutused, eriti muusika, kirjandus, teater
(oma kergemas kujus) j. t. palju kergemini rah-
vale meeldida, temale arusaadav olla ja teda
huvitada. Seepärast ei õitse harilikult tõsine
mõistusline asutus, vaid rahvateater, konser-
did, kinod ja teised enam tundmustele mõjuvad
ettevõtted. Tundmustekultuuri edasiandvad
tehnilised vahendid, nagu muusikariistad, raa-
diotelefon jne., on sellepärast just rahvahulkade
seas kiiresti teed leidnud ja leidmas.

Kuid tundmustekultuuri saavutuste levimi-
ses rahvahulkadesse mängib osa veel üks täht-
tis tegur: odavus ja kättesaadavus.

mis puudub mõistusekultuuri produktide suuremal osal. Tundmustekultuuri produktid on sellekohaste ettevõtete, teatrite, pidusaalide, kinode jne. kaudu üksikule tarvitajale odavaks tehtud, mis veel ühest uuest küljest on tähtis: odav on tihti halb, mis kõlblisest küljest kirjanduse, kino ja teatri kohta — kahjuks väga tihti õige!

Ühelt poolt tundmustekultuuri suur edu üldse, teisest küljest nende lõbuvahendite suur odavus ja kättesaadavus on loonud meie aja suure lõbukultuuri. Praeguse vaimlise kultuuri ühekülgsuse tõttu, kus hästi arenenud ainult mõistuse- ja tundmustekultuur, on kahjuks sarnane ühekülgsus rea eitavatele tagajärgedele viinud, mis ise omaette käsitamist nõuavad.

Kultuuri vaimlisest ühekülgsusest peame seepärast rääkima, et, vaatamata mõistuse ja tundmuste suurele arenemisele, inimese kõlbline ja tahtekultuur mitte analoogiliselt pole edenenud, nagu seda üldiselt tunnustatakse. Inimene on, vaatamata kõrgele kultuurile, veel ikkagi hingepõhjas metsloomaks jäänud, mis sõdade ja mässude ajal hiilgavalt näha. Vahest ainult India ja Hiina filosoofia on rõhku pannud rohkem kõlbluse kui mõistuse ja tunnete kasvatusel. Viimasel ajal on sellest ühekülgsusest üldiselt aru saadud, mis avaldub avaliku arvamise muutuse teel, kus maailma rahu, rahvaste vendluse jne. ideesid enam käsitama hakatakse.

Tahtelise kasvatuselise ja kõlblise seisukorra mahajäänud oleku tõttu muust vaimlisest kultuurist on arusaadav, et lõbukultuur tihti sammutab valelõbukultuuri rada: alkohoolismi, sugutungiga kurjasti tarvitamise jne. näol.

Peale vaimlise kultuuri ühekülgsuse on lõbukultuuri olemasolul veel teised sotsiaalsed põhjused.

Praegune sotsiaalne olukord on nii kujunenud, et materjaalsed rikkused on koondunud väheste hulkade kätte, kuna suur rahvamass majanduslikult kitsalt elab. Sellest siis rikaste hiilgav ja ülilmõnus elu, milles vaesemad hingepõhjas oma tuleviku sihti näevad ja seda sotsialistlike ideede ja liikumiste kaudu saavutada püüavad! Rikkuste väheste kätte koondumine on rikkamad rahvaklassid aga ka kõlbliselt ja tervislikult rikkunud, sest omakasu, rahaahmus, priiskav ja lodev eluviis õitseb siin kõige lopsakamalt, mis on halvaks eeskujuks vaesematele. See kõik kokkuvõttes edendab aga muuseas lõbukultuuri ideoloogiat ja on ka omalt poolt tema otsekoheseks ja kaudseks põhjuseks.

Teisest küljest on rahvamajandus väga lähedalt seotud lõbukultuuri kasutamisega. Al-

koholimonoopol ja -müük riikide ja omavalitsuste eelarves, viinamarja- ja veinitööstus, sisetulekud lõbustusmaksust pidude, kontsertide, kinode, restoraanide jne. jne. pealt, need kõik on lõbutungi kasutamisel põhjenevad majanduslikud ja kultuurilised ettevõtted, mille eest hoolitsevad tuhanded kodanikud, seltsid, ühingud, klubid ja isegi poliitilised parteid — sagedasti kahjuks kogu riigile ja rahva tervisele! Et majanduslikud sisetulekud riigile lõbustustegurite, nagu viina, veinide, maitseainete jne. pealt ühelt poolt, teiselt poolt aga lõbustusmaks omavalitsusile — täidavad suure osa riigi korralduste sisetulekute summast, siis on väga raske võidelda olnud, näit., alkohoolismi vastu ja oleks seda enam veel muude lõbustuste suhtes.

Nii on lõbukultuuri põhjused, nagu näeme, väga mitmekesised, millele seltsib veel iseäraline hingeelu.

Algbiooloogilise lõbutungi hingeelu kõrvale on nimelt tekkinud veel isesugune modern hingeelu, mis oma raffineeritud ja peene konstruktiooniga väärib iseäralist tähelepanu.

Praeguse euroopalise kultuuri ülihindamine nõuab inimeselt mõistuslikku ja tundelist peenust ning kasvatust. Ta nõuab haritud inimeselt tähtsamate vaimualade tundmist, tähtsamate ülesleiduste ja uudiste teadmist. Ta nõuab kontsertidel ja teatris viibimist ja osavõtmist igast enam-vähem haruldasest sündmusest.

Väljumisel nõuab praegune kultuur ilu ja maitset, mis tundmusi ei haava! Ses suhtes võetakse eeskujul kõrgematelt seisustelt, rahvaklassidelt ja enam haritud rahvastelt. Riides peab käima viimase moe järele lakk-kingis, laitmatus pesus ja triigitud pükstes. Ei tohi puududa ka frakk ja smoking! Nõuab mooddshimmisaapaid — peab need ostetama. Kui seda ei tehta, naerdakse sind välja ehk sul endal on väga piinlik nii halvasti, s. o. vanamoeiliselt, riides käia!

Ülalpidamise suhtes õpetab sind tundmustekultuur gratisiõsilt käima ja liikuma, tagasihoidlikult naeratama, mahedalt ja haritult kõnelema, meelitusi ütleva ja ülitaktiline olema. See on iga haritud inimese tunnus!

See seesmine ja väline üliõrn glasuur ei hoia ega sihi aga sugugi sinna poole, et lõbusid katsutaks kammitsas hoida, neid valitaks ja ainult häid harrastatakse, mis kõlblise ja tahte kasvatusel puudumise tõttu arusaadav! Isegi kõige haritumas ja aristokraatsemas seltskonnas pole see kahjuks nii, vaid tundmuste ilukultuuri ülihindamine on viinud ka neid lõbukultuuri üleliigsele tarvitamisele, kus kahjuks vahet ei tehta hea ja halva vahel. Ainult peenelt ja elegandilt toimub see!

Need tundmustekultuuri, ilutsemise ja mõnutsemise nähtused pakuvad hingeliselt suurt rahuldust, sest nad avavad inimesele kultuurivarad, täitsa uue ja huvitava ilma, mis seni temale sulutud olnud. Sellega on seletatav suur tung hariduse järele igas rahvaklassis, pakkudes pealegi ka puhtmajandusliseselt paremaid äraelamise võimalusi. Keskkooli õpilane, üliõpilane, kontoriteenija, lihttöölane ja maaharilane — igaüks püüab kultuuri mõnu ja mugavuste poole, sest millega siis muuga seletada üleilmset suurt tungi liimadesse, kus eluvõitlus võrdlemisi raskem kui maal!

Lõbukultuuri hingeelu pole eeltoodud kirjeldusega veel lõpul.

Tähendame siin veel mõnele küljele meie praeguses ühekülgse kultuuri hingeelus, mis on oieti eelmiste eelmainitud asjaolude järeltulek.

Kaugelt suurem osa inimesi elab kahtlemata enam tundelist kui mõistuslist elu, millest huvi tunda palju raskem. Lõbukultuuri hingeeluga inimeste huviring, milles nad oma päevad veedavad, on sellega enam-vähem tunde-kultuuriliste saavutustega piiratud. Ehk küll kunsti, muusika ja muud teoseid on õige palju, kuid siiski on nende huvitavus piiratud, sest nad jagunevad teatavatesse ühelaadilistesse osadesse — n. n. „vooludeks“, millel ühtlased tunnismärgid või omadused. Nii võime jagada kunsti realistlikuks, romantiliseks jne. Kui nüüd keegi kunsti vastu huvi tunneb, siis suudab ta ruttu tutvumeda kõigi silmapaistvamate kunstiteostega teatavas voolus; vähema tähtsusega teosed jäävad tema huvipiirkonnast enam-vähem eemale. Nii võib analoogiliselt iga teatava alaga pealiskaudselt ruttu tutvumeda, mis huvi juba tuttava asjaga aga ruttu vähendab.

Huvi uue ja huvitava vastu pesitseb igas inimeses. Meie nõuame igas asjas uut, olgu see teatritükk, ilukirjandusline raamat või maalipilt. Mis nähtud ja tuntud, ei kõida kaua tähelepanu. Asi on aga kord sarnane, et uut ja huvitavat on harva ja vähe leida! Nii on Prantsuse kunstnikud naist oma maalides niivõrd mitmekesiselt igast küljest ja seisandist maalinud, et teda tõesti mõnes võimatus olekus maalima peaks, kui tahetaks sel alal veel huvitavat pakkuda!

Vaatamata sellele, et muusika on juba kord väga mitmekesine kunst — ei huvita vana muusika ometi modern inimest, vaid võidukäiku peab jazz-band! Samuti on maalikunst piiramatult oma fantaasia võimaluste poolest — ka siin näeme vanade voolude kõrval futuristlikke ja kubistlikke voolu kui otsimist uue ja huvitava järele!

Maailm on liig igapäevaseks ja halliks muutunud!

On iseloomulik ja üldiselt tunnustatud tõsiasi, et kultuurinimene, kes elab kultuursaavutuste keskkohas — linnas — vähe kehaliselt ja vaimliselt puhkab. Hommikul kella 8—9 (ehk hiljem) tõustes loetakse ajalehti või kergeid raamatuid ja minnakse tööle. Lõunat süüakse kas muusika saatel või harva kodus. Öhtupoolik kas viidetakse kohvikuis, teatrites või hilja ööni restoraanis, mängusaales, kõnedel, koosolekuil või kodus vaimliselt töötades. Nii läheb päev! Kui tuntakse väsimust mingist tööst, ei minda ega heideta magama, nagu seda teeb harimatu inimene, vaid minnakse teisele ärritusele üle: kontorist töölt — lõbustuskohta, raamatu tagant teatri, teatrist restoraani jne. Lõbude vahetamine on puhkuse asemele astunud!

Sarnase eluviisi puhul puhkab peaaegu, kuid ainult osaliselt. Pikapeale annab tunda enast närvilikkus ja roidumus.

V. Hellpach (Grotjahn) kirjeldab pikemalt praeguse aja inimese rahutut elu kõigi tema võistlustega ja hädaohtudega. Elu, mis on praegusel ajal täidetud majandusliste kriisidega, rahakursi kõikumisega, poliitiliste parteide võitlusega, streikidega, vaimliste voolude propagandaga ja kultuuriliste lõbudega, mis kõik, lõpuks, väsitab inimese keha, tüütab tema vaimu ja nürbib närvikava! Nii palju on toimetusi, talitusi, töötamist, rühkimist, närvide ärritusi ja lõbusid — kuid väga vähe puhkust, rahu, vaikust ja idüllit! On loomulik, et inimese organism seda rasket koormat kaua kanda ei jõua, et tuleb varem või hiljem väsimus, roidumus ja tüütuvus.

Töö ja lõbude ühetoonilisus ning närvide ühetaoline alaline pingutus loob linnakodanikule hingeelu, mis tunneb igavust ja nõuab suuremaid närvide ärritusi. Nimelt on teaduslikult tõsiasi, et ärritatud ja väsinud närvid uute muljete saamiseks suuremaid ärritusi vajavad kui puhanud närvid. Suur huvi igasugu uudsuse ja huvitava järele näitab meile selgesti, et praegusaja linnakodanik kannatab igavustunde all, mida lõbukultuuri harrastamisega aina suurendatakse!

Elu igavuse olemasolu seletabki meile, miks sõdade ja mässude ajal, kus elu väga huvitav, on vähe enesetappimisi. Elu igavuse läbi saab meile selgeks nii mõnigi muidu täitsa mõistmatu tegu mõistliku ja terve inimese poolt — olgu see sündmatu ümberkäimine, kuritöö või muu ebakohane samm. Inimeses on tung nimelt midagi ebaharilikku teha. Korratuste ja mässude ajal, kus kord enam-vähem puudulik — väljendub see kõige selgemini: lõhu-

takse aknaid, süüdatakse tuld jne., et aga huvitavat vaatamängu näha ja kuulda: „saab näha, mis tuleb?“

Mõistuse elav tegevus toob inimestele elu huvi, avab neile palju mõistmatut ja huvitavat — kuid see on kahjuks vähemuse eesõigus. Suurem mass rahvast elab aga tunneteelu ja allub lõbukultuuri pahedele oma huvide vähesuse eluigavuse ja närvinõrkuse haiguses.

Ajaloo koidikul, tõusva päikese kuldsete kiirte all, seisis energiline metslane ja oli valmis võitlema oma olemasolu eest. Tema ümborus oli täis saladusi ja müstikat. Nüüd, kus kultuurpäikene kõrgelt paistab ja kõiki kosutama peaks, seisab kultuurinimene tihti elu jõuetult, oma lõbudele andudes.

Kirjanik Rosny oma „Maakera surmas“ kirjeldab viimseid inimesi hääbuval maakeral peale pikka ja kõrget kultuuri. Eluinstinkt on oma vägevuse kaotanud ja nurisematult surevad inimesed. „Surm, surm, oh kuis oleme võinud teda karta,“ ohkab üks viimsetest inimestest ja andub valutule suremisviisile!

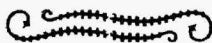
Tüübilise lõbutseja juures, kus eluigavus ja närviline roidumus korratu eluviisi tõttu kõige selgemini avaldub — näeme modern lõbukultuuri harrastamist kõiges oma hiilguses. Alkohol ja naine, muusika ja laul, kaardimäng ja

tants, väljasõidud, lõbureisid, sport, hea söömine ja maiustused — see kõik vaheldub lõpmatus kombinatsioonides päevast päeva elegandis kirjanduslikes ja seltskondlikes õhkkonnas. Ehk seda küll praegu ainult vähesed nautivad — kuid kes põlgaks sarnast luksust? Kas ei püüa sotsialism korra poole, kus see oleks kõigile kättesaadav, mis kultuur iganes pakub?! Ei, hingeelu on inimestel ühine! Tehnilise kultuuri edenedes teostub see ikka enam ka sotsialismita.

Kuude ja aastate viisi elades ihaldatud lõbudes, kus elumured olemasolu eest kultuuritehnika läbi minimaalsed — lähevad ühed ja samad lõbud lõpuks igavaks. Närvid nõuavad uusi ärritusi! Jääb järele lõvijaht Sahaaras ja tiigriküttimine Indias! Kuid kauaks ei jätku ka neist ärritustest! Ja siis tuleb eluinstinkti vähenemine, tuleb: „Surm, surm, oh kuis oleme võinud teda karta!“

Õnneks oleme kaugel veel sellest, et tehniline kultuur võimaldaks rahvamassidele sarnase lõbukultuuri, nagu seda võimaldab juba nüüd elu vähestele rikastele, kuid tendents sinna poole on olemas, mis teostub ehk siis, kui maksimas Ameerikas 4-tunniline tööpäev!

Ja mis siis sünnib? Millised vormid võtab siis meie igapäevane elu, töö ja lõbu, ametisolemine ja ajaviide?

SANHERIBI HUKKAMINE.

LORD BYRON.

*Nagu südaööl hunt, nii meil süürlane käis,
ja ta väed olid kulda ja purpurit täis,
ja kaugele paistis ta odade helk
nagu voogudes peegelduv tähtede-telk.*

*Nagu kevadelehti, mis mühavad puul,
nende lippusid õhtul veel paisutas tuul;
nagu sügiserajades langenud laas
oli vägi ju hommikul võidetult maas.*

*Surmaingel ööl tiivutas marude väe
ja neid puudutas hinguse hukkuval jääl,
häving rinda neil ahistas nõõrival käel,
hirm kord tuksatas põues ja tarduski säääl.*

*Näe, siin maas nende ratsud kui niidetud loog
ja ei uhka neil sõõrmetest uhkuse hoog,
ja nii külm nende higi ja valge kui vaht,
mida kihutab kaldale kohisev laht.*

*Näe, siin ratsanik, tuhmunud pilgus veel kius,
mõõk ta kangunud käes, aga kastes ta hius,
rõskes roostes ta kiiver, ja väetelk nii tumm,
ia ei vihise oda, ei põrise trumm.*

*Ja suur leskede lein kogu valulaste maal,
ja su templite pühakud lammumas, Paal,
ja su väed, mil ei nähtunud määr ega piir,
nagu kevadlund sulatas Issanda kiir.*

Inglise keelest tõlkinud OLAF ARUMÄE.

LORD BYRON'I

100-AASTASE SURMAPÄEVA PUHUL.

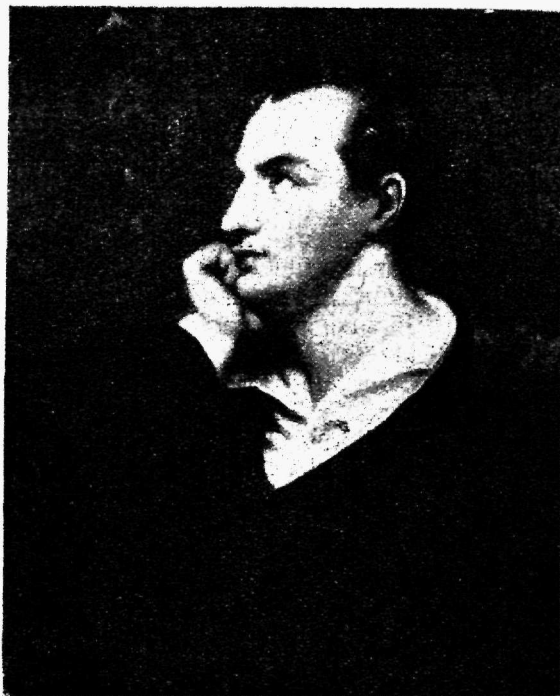
Euroopa kirjanduses oli 18. aastasaja lõpp ja 19. aastasaja algus vaimusuurmeeste ajaks. Sellel ajal tegutsesid sakslased Goethe ja Schiller, kes lõpulikult on tunnustatud Saksa geeniuse kõige suuremateks edustajateks. Samal ajal ilmus ka Inglismaal terve perekas kogu tähelepandavaid laulikuid, kelle seast aga iseäralise kõlaga välja kostab Lord George Noel Gordon Byroni nimi.

Mässuline vaim ja lüüriline kõlavus on tema rohkearvuliste poeemide ja luuletuste kandvamateks omadusteks. Üheski kirjaniikus pole kirglik uhkus, elupõlgus ja trots vägevamate kõladeni arenenud kui selle Inglise lordi romantilistes, süngetes luuletustes.

Lord Byron sündis 22. jaan. 1788. a. vae-seksjäänud Inglise aadelist perekonnas. Tal oli sünnilt üks jalg vigane. Oma uhke ja kinnise loomuse tõttu püüdis ta seda a'lati varjata, nii et see talle lõpuks õnnestanud on, vähemalt nii palju, et kirjandusajalugu kindlasti ei tea, missugune jalg tal õieti oli olnud puudulik. Kuid seesamane takistas tal vabat liikumist. Sellejuures on ta aga tuntud kirgliku sportijana: duellandina, jahtijana, ratsutajana ja lõpuks haruldase ujijana. Tema suursaavutus, mille peale ta a'lati on olnud uhke, on Hellespondi üleujumine 70 minutiga. Vees oli ta jumalik. Kes olid näinud teda tema üliõpilasajul tundide kaupa selles väsimatult mängiskelemas, ei oleks võinud oodata, et samane noormees maal sadat samnugi ei võinud teha väljakannatamatute valudega jalgades. Oma vanematelt päris ta peale selle füüsilise puuduse lisaks solvamis-tele haruldaselt vastuvõtliku südame ja põlgavalt kõrgi ning tujuka, isegi näotuseni tujuka loomuse, mida ta aga karmistama harjus. See, et ta oli vaene, hoidis teda sõbrutsemast muu aadelliga, kuna tema enese kõrkus talle võimatuks tegi tõsise lähenemise ka lihtsusest sõpradele. Nii kasvas ta üksikuna, pealegi alati kannatades oma füüsilise puuduse pärast. Tema haruldaselt ilus suursugune nägu ja piltidelt tuntud arenenud vormid on noorpõlves olnud kaunis lamedad, lihavad ja meeldimatud. Kogu oma eluaja on ta ainult äärmise dieedi, näljutamise abil enese vormide ilu hoidma pidanud. Niipea kui ta sellest dieedist loobus, on ta kiiresti jälle lihavust juure võtma hakanud.

Nii ei ole Byroni varajasemad eluloand-

med mitte kõige roosilisemad suure mehe mälestuseks. Kuid ometigi on see enesesse lukustunud ehk koguni enesessearmunud noor bard rikastanud Inglise kirjandust suuremal määral kui ükski, ühtlasi ka ilmakirjandust, romantiliste, geniaalsete, ilmapõlgavate, surmaga lepitatute märtrite luuleliste kujudega. Niisu-

Lord Byron.

gused on kõikide tema poeemide peategelased: Childe Harold, Manfred, Cain, Don Juan.

Alles 1798. a. sai Byron päranduse teel lordiseisuse ja vastavalt tiitlile sugukonna lossi Newstead Abbey. Sellega oli talle tee lahti Inglise kõrgematesse ringkondadesse, varanduslikult aga ka tee lahti tervesse maailma. Kuid Byron oli eneses juba liig sügavale laskunud juurduda põlgusel aristokraatide vastu: ta käib salongides, kuid peab end seal ülal külma, põlgava pilkajana ja läheb varsti reisile Euroopasse. Juba oma ülikooliaegadel, 1805.—1808. a., Cambridges, kus ta siiski enam elas kui õppis, sest ülikoolis oma tuba oli ta tarvitanud peaasjalikult ainult öösiti magamiseks, muu aja veetes mujal ajaviidetes, — juba

ülikoolis oli ta teinud katseid luuletamisega. Nii ilmus tal a. 1807. esimene luuletuskogu, mis leidis tähtsamas toleaeegses kirjandus-kriitilises ajakirjas „Edinburgh Review“ halastamatult mahategeva anonüümse arvustuse, milles avaldati lõpuks lootust, et igavuse pärast luuletama asunud noorukese esimene luuletuskogu jääks ühtlasi ka tema viimaseks.

Äkki prahvatanud Byron kirjutas vastuseks nika satiiri „Inglise bardidest ja Shoti kriitikuist“. Haruldase jõu, teravmeelsusega ja noorusliku kergemeelsusega tegi ta põrmuks mitte üksi toleaeegsed kirjanduse kohtumõistjad-ainuvalitsejad, vaid puudutas teravustega paljusid toleaja tõelisi suurusigi, kellega ta hiljem isegi paremasse sõprusse jõudis — nagu Walter Scott ja Thomas Moore. See satiir tegi ta üldiselt kuulsaks, tegi tugevaks niihästi opositsiooni tema vastu, mis kunagi lõpulikult pole kustunud vanameelsete seas, ja mida ta nähtavasti ise väga tarvitses, samuti aga rohkeks pooldajate ja kaasakistute pere. Samasse aega kuulub tema ilmumine ülemkotta, kuhu ta tuli üksikuna: vana kombe vastu, mille järele uut ülemkoja liiget kellegi vanema aadeliisost seisuseliikme poolt tseremoniaalselt esitatama peab. Ta tuli üksikuna, andis seisusevande, võttis mõneks minutiks istet opositsioonidinkides ja läks siis jälle.

Nüüd, 1809. a., läks ta oma esimesele merireisile. 2. juulil algas see reis, mis viis teda läbi Portugali ja Hispaania, üle Ma'la Greekamaale ja Konstantinoopolisse, ja millelt ta kaasa tõi oma esimese suurema ja väärtuslikuma poeemi „Childe Haroldi palverännakud“ ja tähtsusetu teose „Järelaimamised Horatiol“. 1812. a. kodumaale tagasi jõudnud küsis üks tema sõpradest, mida ta on jõudnud luua selle pika rännaku-aja jooksul. Byron näitas oma „Järelaimamisi“ ja tähendas, et loodab saavutada selle teosega määratud edu. Sõber oli pettunud ja küsis, kas Byronil ei leidu siis enam muud midagi, kui see. Selle peale näitas Byron katkendlisi luuletusi, mis pidid olema enam isiklikud reisimälestuste lehed või reisikirjad, ilma suurema sidemeta. „Need stroofid ei tasu teie tähelepanu,“ tähendas ta seejuures, „kuid teie võite nad võtta.“ Need olidki alglehed Byroni kuulsale esikpoeemile, mis päevast päevast oma ilmumise luuletaja nime kõikide suhu kandis. Kõik salongid avanesid talle, kuningakoda austas teda, sünga, kuid imelüürilise meripoeemi autorit, kes ka tõesti oma isikus edustas elupettunud, melankoolset, ebakõladega veetlevat suurt isikut, nagu Inglise seltskond seda imetles tema junkur Haroldis. Küllaltki maitstavalt, sest see, mida luuletoses võis imetleda kui objektiivset, lugejat

solvamatut tüüpi, seesamane tüüp sai neile tegelikkuses varsti enamast valusalt tundaandvaks. Geniaalne poeet töötas nüüd suure usinusega ja kergusega oma paljude vähemate poeemide juures, milledest kõik on haruldased pärlid: „Gjaur“, „Pruut Abydosest“, „Korsar“, „Korinthi piiramine“. Byron kirjutas neid oma poeeme ainult mõne ööga, tulles salongidest ja ballidelt. Korrektuurides alles arenesid ja kasvavad nad oma lõpuliku küpse kujuni. Samane oli olnud varem lugu ka „Child Harold'iga“. Neid poeeme tuleb vaadelda kõiki veel kui otsekoheseid reisimõjude tagajärgi; nad käsitavad idamaised aineid ja on tihti mõnele isiklikule elamuselegi rajanevad.

Nendessamades poeemides aga ei jätnud ta juhust salvata teravustega Inglise konservatiivseid õuekondi ja aristokraatiat.

Lõpuks, nagu otsides ise ja tahtlikult süvendades lõhet seltskonnaga, laskis ta oma paremasse, valmivasse poeemi „Korsar“ paar stroofi, mis haavavalt süüdistasid prints-regenti. Põhjus ei olnud kuigi tähtis, kuid Byron, kes seejuures koguni oli olnud seni heas vahekorras regendiga, ei lasknud end siiski oma sõpradest üleliigseid stroofe kõrvaldama kallutada. „Kõige halvem, mis nad võivad teha, on mind eneste seltskonnast tagandada,“ tähendas ta temale ilmselt opositsiooni asunud Inglise kõrgema seltskonna kohta.

Selle saavutas ta täiel määral. Põhjuse selleks andis Byroni abielulahutuse asi. Byron oli 1815. a. abiellunud kainenõttelise, voorusliku Inglise missiga, Anna Isabella Milbank, kes talle kinkis tütre Augusta Ada. Kuid see abielu ei olnud õnnelik; liig ekspansiivne luuletaja andis alalisi põhjusi solvumisteks; tema ateistlik-vabameelne ilmavaade, suur pillavus, äkiline iseloom ja kahvatu-ilus profiil, mis kõiki Inglise ladaysid võlus, olid põhjuseks, et lady Byron juba 1816. a. oma neljanädalalise tütreaga jäädavalt abikaasast lahkus ja oma kirjanikust-sõbranna Beecher-Stowe kaudu oma meest laimas ebainimlikkuses ja alatuses. Toodi kahtlustus, Byron olevat loomuvastastes vahekordades olnud oma õrnalt armastatud õe Augustaga. Sellele järgnes Briti voorusliku avaliku arvamise vihatuhin ja kohtumõistmine; mitte ainukeseks jäänud sellesarnane väljaastumine Inglise seltskonna poolt oma raassi suuremate meeste vastu.

Byron lahkus teist korda oma kodumaalt ja seekord jäädavalt. Ta müüs oma sugukonna mõisa ja maad ja sai sellest küllalt raha, et elada muretult kõige hii'gavamalt elu väljamaal. Esialgul viibis ta Shveitsis, tutvub seal oma kodumaalase, õrnatundelise lüüriku, ja

vabadusaate tulise eestvõitleja Percy Bysshe Shelley'ga, samuti toleaeegse kuulsama kirjanduslise naise Marie Staël'iga. Selles alles valusalt haavatud seisukorras, südamliku sõbra tasandavas lähenduses ning suurepärases Schveitsi looduses valmivad tal tema paremad teosed „Chilloni vang“, „Childe Haroldi“ kolmas laul; samuti alustab ta siin oma esimese dramaatilise kompositsiooni „Manfred“, millel üldises kompositsiooni-ehituses on palju sarnast Goethe „Faustile“, milles valitsev sünk ja kärjstatud võim on aga otse diametraalselt vastupidine Karl Augusti koja jelujaatava salanõuniku klassilisele rahule. Byron sai tõesti oma vaimudega sõbrutseva Manfredi eesküju Goethe teosest, kuid just selles pealiskaudses kujus, sest Byron ei tundnud Saksa keelt ja teadis „Fausti“ ainult suusõnalise ümberjutustuse kaudu.

„Manfredi“ kirjutab Byron valmis juba Veneetsias. Kogu oma hilisema elu Itaalias, mis kestis kuni tema ärasõiduni Greeka vabadussõtta, kus ta oma elu jättis, on ta paratamatult pidanud tundma naiste poolehoidu enesele. See vabandab ka kõige enam tema lahkunud esimese abikaasa armukadedat vaenu tema vastu, kuna Byron, iseäranis oma eluga Itaalias, „anab küllalt põhjust temas eneses näha oma viimase lõpetamatu suurteose „Don Juan“ kergemeelset peategelast. Itaalias kirjutab ta ka oma parema kompositsiooni, müsteeriumi „Kain“, milles piiblliloo esimene kurjategija on julgelt moodsasse valgustusse asetatud. Nagu kõik teisedki tema kangelased, on see trotsiv ja rahutu otsija, kaugelvaataja ja kõige inimliku väiksuse pärast kannataja. Nagu kõik muudki on selles vaenu inimeste vastu ja armastust üksiku kannatustele. Goethe nimetab Byroni töid geniaalsemaiks, kuid ühtlasi ka amoraalsemaiks sünnitusiks. Niisuguse hindamise saab eriti tema suurem poeem „Don Juan“, mille ta viis 16. lauluni ja ei saanud enam lõpetada.

Oma mitmekesise, tõesti tormilise elu lõpul, alles kolmkümmend neli aastat vana, aga läbi elanud kõige hiilgavamaid austusi, sügavamaid häbistusi, kergemeelsemaid eluaastaid ja valjumaid sisemisi järelkatsumisi, põledes ääie leegiga, aga ilmselt mitte kaua enam, süttis ta

ühele iseenesest poliitiliselt väärtusetusele üritusele, mis aga Euroopa terve luulehingelise osa poolt võeti üles suure vaimustusega: Greeka, selle klassilise kunsti hälli, sedakorda räpase, vähe isesuutva ja pallavikuga varitseva maa vabastamisele Türgi ikkest. Byron astus sellesse kampaani, ostis omale Inglise brigadi „Herkulesi“, kauples 500 vabatahtlikku ja sõitis Greekamaale, sellega uuesti vaimustetormi äratades Euroopas. Veel tee peal võttis ta vastu vanalt Goethelt liigutava auavalduse kirja.

Ometigi võttis seni alati ohjeldamatu luuletaja selle oma viimase reisi ette kõige kaine-malt ja taktilisemalt, puhtpraktilise seltskonnategelasena ja kaugelenägeva poliitikuna. Kogu oma osavõtu kestel vabadusliikumisest näitas ta ennast harjunud juhina ja järelekaaluva ning õietihindava valitsejana. Ta laenas sõjatarveteks summasid, muretsets laenusid, korraldas kogu liikumist, asudes sõjategevuse piirkonda, Missoloughisse, kus rahvas teda vastu võttis vaimustatud auavaldustega.

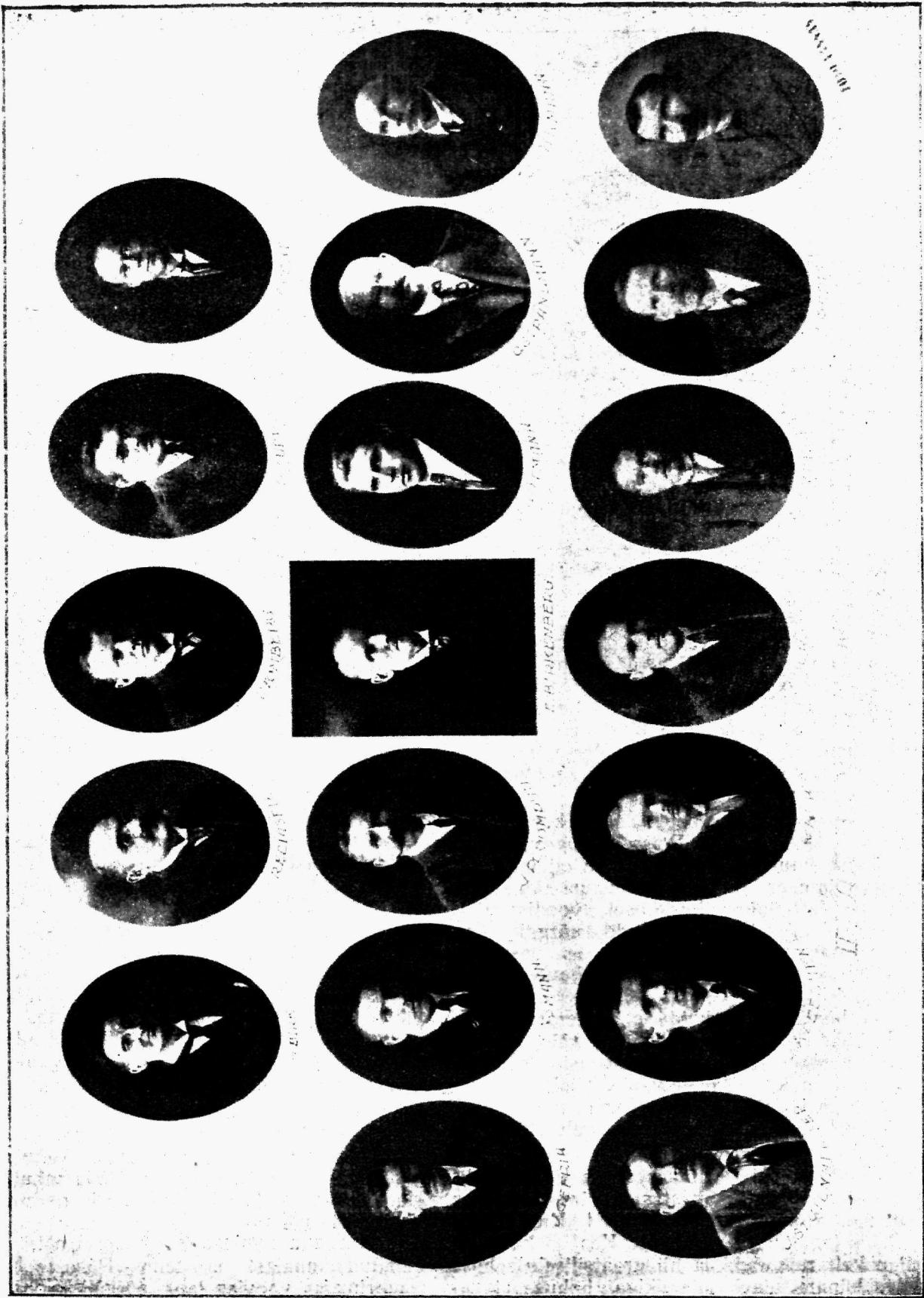
Siin, suuremates ettevalmistustes sõjakäigu jätkamisele Lepastos asuva Türgi väe vastu, sai Byron raskelt külmetada ja jäi juba mitu korda varem teda ähvardanud langetõvesse, millest ta enam ei tõusnud. 19. aprillil, öhtul, 1824. a., tormise halva saduilmaga lahikus suur luuletaja, kes oli küllalt otsinud omale just vastavat heroilist ja halastustpõlgavat saatust.

Tema surm oli vabadusliikumisele saatuslik. Seda tundi ja leinatigi teda vaevvalt vähemalt kui mõnd kuningat, milleks talle oleks paistnudki võimalus vabadusvõitluse õnnestamise korral. Üldrahvalik lein kuulutati välja 21 päevaks. Missoloughi kindluse suurtükid mürisesid ülestõusmispühadel 1824. a. laulikuks jumalaga-jätmiseks; iga minuti tagant anti salp; see kestis nii mitu korda, mitu aastat oli elanud luuletaja.

Tema keha toodi Inglismaale, kus aga temale vaenuline vaimulik seisus teda Westminsteris matmast keeldus. Tema haud asub nüüd väikeses külakirikus, Newstead Abbeys. Tema süda jäi Greekamaale, kus teda alal hoiti hõbenõus, kuni ta kaduma läiks hilisemates vabadusvõitlustes.

A. K.

Pahemalt paremale poole. A. Birk, R. Eltaser, V. Tomberg, A. Tulp, G. Leht, J. Gefria, A. Lensmann, J. Ploompuu, E. Birkenberg, J. Gutmann, O. Strandmann, G. Ehmman, J. Stutenmeister, J. Kleesment, R. Kuris, O. Suursõtt, O. Jürigenfeldt, G. Sepper, A. Weltmann

MARUTÕBINE.

HISPAANIA KIRJANIK VICENTE BLASCO IBANEZ.

Tõlk. Ed. J—on.

Kogu Ouadalquiwiri kaldaäärse lagendiku (huerta) elanikud kogusid Paskual Kaldera omni juure. astudes üle läve hirmu ja kaastundega. — Kuidas on poisi tervis? Kas on tal parem?...

Vana Paskual, seistes naistepere keskel, võttis need osavõtu avaldused kurva tänumelega vastu. — Jah, ta on natuke paranenud. Juba kahel päeval ei ole tal olnud neid hirmsaid haigushoogusid, mis kogu maja hirmul hoidsid.

Vaikivad kündurid — Kaldera sõbrad — ja heasüdamlised naabrinaised pistavad pead aralt läbi ukse tупpa ja küsivad:

— Kuidas sa ennast täna tunned?

Seal toas viibis vana Kaldera ainus poeg; kord heitis ta voodi, täites ema tungiva palve, kelle arvates ühegi haiguse vastu ei võinud edukalt võidelda voodita ja tassi kuuma rammuleemeta; kord istus ta liikumatult, toetades lõuga käele ja kiindudes pilguga toa kõige pimdamasse nurka.

Vana Kaldera, tõmmates kortsu tihedad valkiad kulmud, käis üksi jäädes toaukse ees edasi-tagasi, või läks harjumuse järele vaatama, mis tehakse põllul, kuid tal ei tulnud meelegi kummarduda ja välja kitkuda suurt umbrohutuusti, mis kasvas vaol. Missugune tähtsus on nüüd veel põllul, mida ta seni oma hīgiga väetanud?...

Tal on ainult üks poeg, see, kes lamab praegu kodus voodis. Poiss oli tugev, töökas ja vähese jutuga, nagu isagi. Ta oli eeskujulik töösõjamees, kes oma kohustusi täitis sundimata, alati valmis kesköösel voodist välja hüppama, kui oli vaja tähtede nõrgal säril taimi kasta. Hommikul hüppas ta esimesel kukelaulul oma kõvalt poissmehevoodilt ja läks tööle.

Isa hindas teda, kuid ei naeratanud temale ialgi ja rääkiski vähe. Ta käis vanade traditsioonide järele, mis kohustasid meest ja isa olema maias valju valitseja. Töölt koju tulles söi vana Kaldera üksi, kuna naine seisis vaikides seljataga, teenistusvalmilt käskusid oodates.

Kareda ja valju välimuse taga aga tundis vanamees piirita vaimustust ja imestust oma poja üle. Kuidas ta töötas põllul! Kuidas käis ta käes labidas kaevamisel! Kes oskas veel nii uhkelt ratsutada ja nii graatsiliselt hobuse selga hüpata, ainult jalanukiga hobuse tagumise jala peale toetudes?... Ta ei olnud ei

joodik ega kiskleja. Loosivõtmisel pääsis ta sõjaväeteenistusest, tõmmates välja kauge numbri ja püha Johannese päeval pidi ta abielluma naabrifarmeri tütreaga, kes äia maija ei tule tühjade kätega. Ees oli õnnelik ja rahulik perekonnaelu; teine Kaldera asub isa Paskuali asemele ja harib põldu, mis isaisade hīgiga niisutatud, ja terve kari väikesi mudilasi mängib õues, aegajalt argseid pilkusid heites vanaisale, kes vaikivana istub päikesepaistel majalävel, vaadeldes ilma vanadusest niiskete silmadega.

* * *

Issand Jeesus! Kui kergesti võivad kokku variseda inimlikud lootused ja unistused! Ühel pahaendelisel laupäeval, kui noormees keskööajal oma tulevase naise juurest koju tuli, hammustas teda üksikul teerajal hulkuv koerapäru, kes kraavist välja ronis ja oma kihvad noormehele parajasti sellel ajal olasse puuris, kui see kummardus, et visata hulkuvale koerale kiviga. Ema, kes ootas poega, et temale ust avada, puhkes valjusti nutma, kui nägi poja õlal kurjakuulutatavat poolringi, mille olid sinna jätnud koera kihvad. Ta valmistas rutu plaastri ja sideme ning sidus haava kinni.

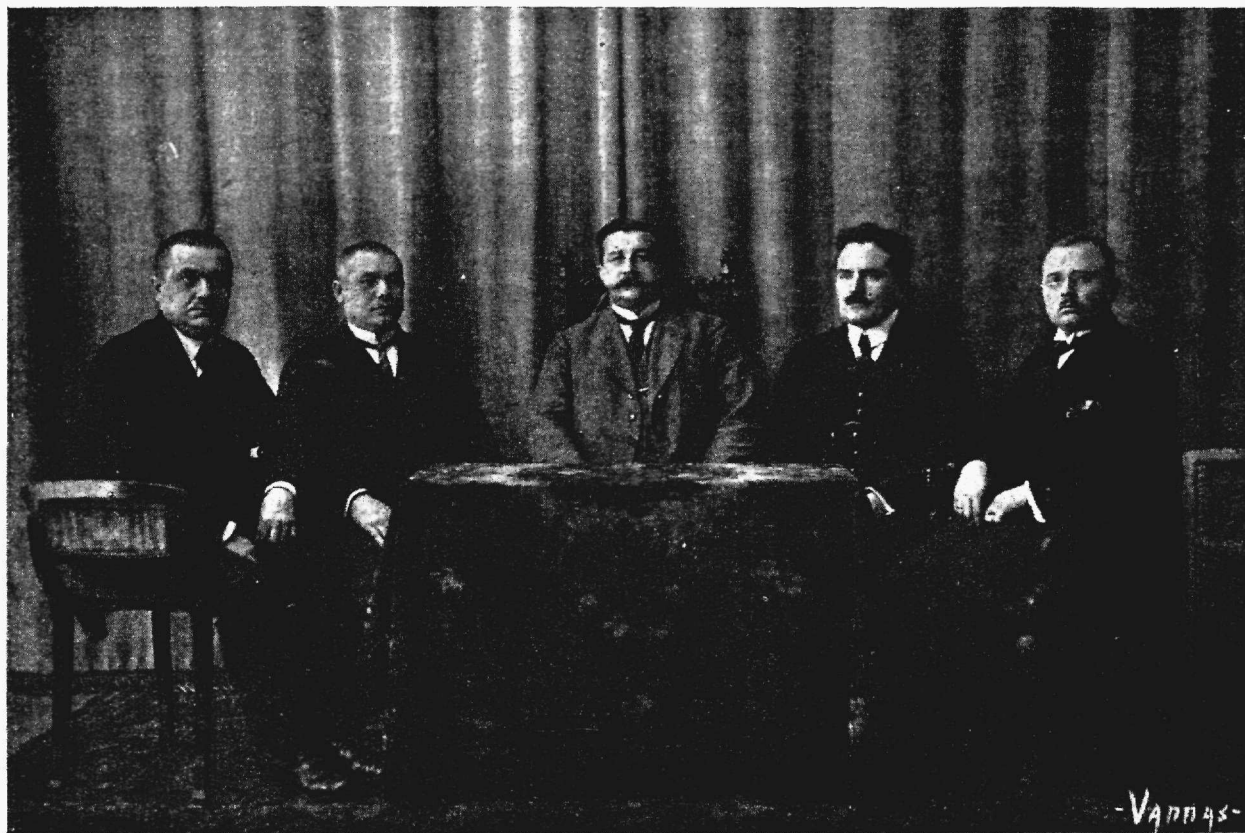
Poeg aga naeris ema hirmu üle. „Rahu, ema, rahu!“ Hammustas teda koer siis esimest korda? On ju tema kehal lugematu hulk arme nende koerte hammastest, kes hammustasid Paskualetot lapsepõlves, kui ta koeri kividega pildus. Vana Kaldera ütles suurema ärritusega: homme hommikul läheb poiss arsti juure, kes haava kuuma rauaga välja põletab. Nii on tema käsk — ja vasturääkimiseta!

Noormees kannatas valusa operatsiooni mehisel ära. Arst kirjutas ette neli päeva puhkust. Kuid see tubli töömees aitas valust hoolimata vana isa oma kinnimähitud kätega.

Kui ta laupäeval peale päikese loodenemist mõrsja juure läks, küsisid kõik tema tervise järele. Noormees ainult naeratas niisuguse tühise asja pärast.

Möödus terve kuu ja juhtumine vajus unustusse. Ainult ema ei saanud jääda rahulikuks. Hoolega vaatas ta poja järele ja jälgis hirmuga muutusi ta näos.

Ah, Taeva Kuninganna! Huerta näis olevat hülgatud Jumalast ja tema Pühast Emast. Naabrimajas vaevles laps põrgulikudesse piinades: teda oli hammustanud marutõbine koer.

Harju maakonna valitsuse liikmed 1921—1923 a.

Foto Vannas.

Istuvad pahemalt paremale poole. T. Laur, sekretäär ja majandus-osak. juhataja. O. Jürginfeldt, teede- ja põllumajanduse osak. juhataja. M. Krusemann, esimees ja administratiiv-osakonna juhataja. J. Reintam, abiesimees ja haridus-osakonna juhataja. R. Kuris, töö-koolekande ja tervishoiu-osakonna juhataja.

Naabrid jooksid kokku, et õnnetut olevust näha. Ainult Paskualetto ema ei julenud seal juures olla, sest salajane hirm poja pärast oli ta südames. Kas pidi Paskualettot, suurt ja tugevat kui tamme, tabama sama saatus?...

Ühel hommikul ei saanud Paskualetto pingilt tõusta. Ema aitas tal komberdada kuni voodini. Poeg kaebas terava valu üle õlas; tal oli palavik, tugevad värinad läbistasid ta keha, sundides teda hambaid lõgistama.

Kutsuti huerta kõige vanem ja lugupeetum arst. Vanal, lombakal hobusel sõitis kohale don Hose. Heites pilgu haigele, tegi ta rahulolematu näo: „Oo, asi on tähtis!“ Tarvis oli ialule ajada tähtsamad arstid linnas, kes rohkem teadsid kuj vana külaarst don Hose.

Kaldera seadis vankri korda ja pani Paskualetto sinna istuma. Noormees, kes oli haigushoost toibunud, naeratas, kinnitades, et tunneb nüüd ainult kerget valu. Tagasi koju pöördudes näis isa olevat rahustatud. Kuigi arst linnas nurises, et liig hilja tema poole pöördakse, andis ta lootust paranemiseks.

Nädala jooksul sõitsid isa ja poeg iga päev linna arsti juure; kuid ühel hommikul ei võinud Paskualetto ennast liigutada. Haigushoog kordus sarnase iõuga, et vaene ema valmis oli hirmu pärast kariuma. Poeg kiristas hambaid, oiates kogus vaht suunurkadesse; verd täisvalgunud silmad tahtsid pealuust välja tungida kui kaks suurt viinamarja. Ema rippus poja kaelas, kuna vana Kaldera, tugev atleet, hoidis kinni Paskualetto käsi, tagasihoidlikult kuid kindlalt teda rahule sundides.

„Pojakene, minu pojakene.“ nuttis ja ahas-tas ema.

Ah, vaene ema tundis vaevalt oma poega, nii oli ta muutunud. Emale näis, et poeg on muutunud hoopis kellekski teiseks, et temast on järele jäänud ainult väline koor, kuhu on pesitsenud paha vaim, kes kisub vaesekest teravate küüntega ja vilgub kurjakuulutavate tulukestena tema silmis.

Naabrid tõid kohale vanaeide-soolapuhuja, kes oskas arstida koera, mao ja skorpioni hammustusi. Toodi kohale ka poolpime va-

namees, kes tegi imet oma terveksstegeva süljega, millega tehti ristid haigele kohale.

Rohud mägestikutaimedest ja süljega tehtud ristid äratasid lootuse peatsesse tervenemisse, hoodimata sellest, et haige istus tundide viisi liikumatult, mõistusetu pilk juhitud põrandale. Ta näis tundvat endas midagi imelikku, midagi võõrast, mis järiest kasvas ja teda enda alla heita ähvardas. Uus haigushoog hävitas naiste usu tarvitatud abinõude mõjusse ja hakati uue energiaga otsima kindlaimaid vahendid.

Tuli mõrsja, suured, süütud silmad täis pisaraid: aralt haigele lähenenud, julgus ta võtta haige käe pihku ja see temale endalegi uskumatu julgus kutsus puna ta tõmmukasse näkku. „Kuidas sa ennast tunnend?“

Kuid Paskualetu, enne nii õrn armastaja, püüdis kõrvale hoida neist argadest õrnusavaldustest ja käänas pea kõrvale, et mõrsjat mitte näha, nagu häbeneks ta oma praeguse seisukorra pärast.

„Ema nuttis. Püha Jumalaema! Poisil on väga halb, ta sureb... Kui oleks vähemalt võimalik teada saada, missugune koer teda hammustas, et kiskuda neetud elajal keel suust ja valmistada sellest haigele kohale plaaster, mis tingimata aitaks, nagu kogenud inimesed kinnitasid!...“

Kuid, kogu küla peale valati välja Jumala raske viha. Koerad hammustasid ka veel teisi ja keegi ei teadnud enam, kes on haige ja kes terve. Kõik lähevad hulluks!

Lapsed, pandud majadesse luku taha, vaarasid hirmust täidetud silmadega uksepraod vahelt lagendikule; naised liikusid majade läheduses aralt ringi piiludes, kiirustades samme, kui kuulsid ihuslikku koera haukumist.

Inimesed hakkasid kahtlustama ka oma koduseid koeri, kui nägid neid nukratena lamavat või lõõtsutavat, ila suu ääres; jahimeeste alalised seltsilised — hagiijad, truud majavahid — õuekoerad — kõik võeti valve alla või tapeti külmavereliselt.

Algas suur tapmine ja suur jaht koerte peale. „Vaata, seal nad on,“ karjuti majast majja, kui nähti hulkuvaid koeri, näljaseid, hulkuvaid, räpase ja porise karvaga, piinatud ja meeletuks muutunud ööd ja päeva kestva tagaajamise ja hirmu pärast. Kõik hirm valdas küla; kõik ukсед lukutati ja igas majas seati püssid korda.

Igalt poolt kuuldusid paugud, ja kui tagasihutatud koerad, vallatud surmahirmust, tormasid mere poole, piirasid püssidega varustatud talumehed nad sisse ja avasid risttule.

Koerad pöördusid tagasi, jooksid läbi piirajate aheliku ja nii mõnigi jäi koolnuna merekaldale lamama. Öhtutel kuuldusid hämaras vaikusel üksikud püssipaugud...

Inimesed hakkasid üksteist kartma. Vaevalt saabus öö, kui kogu huertas surmavaikus maad võttis. Ei paistnud kuskilt tuld, ei liikunud ühtki inimest kuskil teerajal, nagu oleks surm vallanud kogu lagendiku, mis päikesepaistesel päeval ometi nii rohelisena ja naeratlevana näis. Väike punane täpkekene, tulevilge, paistis Kaldera maja aknast. Seal istusid naised tule ümber ja kuulatasid õudustundega haige läbilõikavaid karjatusi, tema hammastekiristamist ja viskleva keha müdinat.

„Ema rippus hullumeelse kaelas, keda isegi kõik mehed kartsid. Vaevalt tundis ta oma poega. On siis see tema poeg, see hirmuäratav olevus pealuust väljatungivate silmadega, maakarva surnunäoga. See piinatud loom kramplikkude liigutustega, suust väljarippuva vahuse ja ilase keelega, vaevatud kustumatust janust. Ta palus meeletu hirmuõnnetuse sõnadega surma, peksis peaga vastu seinu ja püüdis kurja koerana hammustada. Ja ometi oli see ta poeg, ema ei kartnud teda, nagu kartsid kõik teised. Ta surus oma kahvatunud, pisarast märja näo poja koleda, ähvardava suu lähedale.“

„Emakene, emakene!“ — Poeg tundis ema üksikutel silmapilkudel. Ta ärgu kartku, emale ei tee ta midagi paha. Ja nagu hullustushoole ohvri toomiseks lõi haige hambad metsikult oma käsivarresse ja näris seda, nii et pritsis verd...

„Minu poeg, pojakene!“ ahastas ema.

Ta pühkis rätikuga surmavahu poja huultelt ja surus selle siis oma silmi ette, külgehakkamist kartmata. Kaldera vaikis ja ei pööranud tähelepanu haige ähvardavale vaatele, mis pöörase metsikusega tema näole oli juhitud. Õnnetu ei tunnud enam lihast isa, kuid energiline vanamees hoidis poega voodis tugevasti kinni, et ta koledast piinast tagaetuna üles ei hüppaks.

Haigushoosid ei lõppenudki nüüd enam, ei vahetunud enam mõnetunniliste rahuliste vahetustega. Õnnetu pöörles ja viskles, veristatud enese hammustustest, mullakarva näoga ja väljatungivate silmadega, sarnane koledale elajale, kes millegagi enam inimest meele ei tuletanud.

Vana arst ei küsinud nüüd enam haige terve järele. Milleks veel? — Kõik oli lõpetatud... Naised nutsid trööstimatult. Surm oli möödapääsematu, kahetseda võis ainult veel

neid piinarikkaid tunde, võib olla isegi päevi, mis õnnetul Paskualetol veel vaevelda tuli.

* * *

Haige ei lubanud nüüd emal enam oma lähedale tulla. Harvadel selgematel silmapilkudel tõrjus ta ema eemale. Ta hoidku pojast eemale, sest viimane kartvat emale haiget teha. Naabrinaised kiskusid õnnetu ema haigevoodi juurest ja hoidsid teda väevõimuga kööginurgas kinni.

Vana Kaldera, kogudes viimase tahtejõu, sidus poja voodi külge kinni. Tema karvased silmalaud hiilgasid pisarast, kui ta kõieotsad mitmekordse sõlmega voodi külge kinnitas, sundides poega liikumatult lamama asemel, millel ta ilmale tuli. Isale näis, kui riietaks ta poja surnurüüdi ja kaevaks temale haua. Haige viskles krampplikult kõite all, mis temale lihha soonisid. Isa käed nõrkesid hingelisest piinast. Elada ainult selleks niikaua aastaid, et elu lõpul veel sarnast tööd teha! Anda poiale elu ja nüüd ainult veel sellest unistada.

Vene „sõjajumal“ Trotski,

kelle „parandamata haigusest“ ja ametist tagandamisest nii palju teateid toodi, kes aga sõjaasjade kommissariks edasi jääb.

seda loota ja igatseda, et ta kiiremini sureks! Issand Jumal! Miks teha mitte praegu kohe lõpp, et õnnetu ei vaevleks?...

Ta sulus ukse, et mitte kuulda südantlõhestavaid karjatusi; kuid kogu maja oli täis hullumeelse kisa, mille hulka kostsid ema ja naabrinaiste hädaldused, kes istusid kustuva lambi ümber.

Kaldera pööratas jalaga: „Vait, teie eided!“ — Kuid esimene kord elus ei täidetud tema käsku. Siis läks ta välja, et pääseda hullukstegevaist oigetest ja naiste nutust.

Saabus öö. Ta juhtis pilgu kitsale kuldsele ionele kaugel horitsondil, kuhu peitus lahkuv päev. Ta pea kohal vilkusid tähed. Korruga tundis ta piiritut tühiustunnet keset pimedat, elutut loodust, mis nii hoolimatu on inimeste kannatuste vastu. Mis on kõrgel vilkuvail tähtidel tema kannatustest?

Uuesti tungis isa kõrvu haige läbilõikav karjumine, mis kostus läbi avatud akna. Tema hinge sügavusest tungisid esile mälestused isarõõmudest. Ta mäletas unetuid öid, mis veetis ta lapse hälli juures, kui see kannatas esimeste lapsehaiguste käes. Nüüd kannatas ta uuesti põrgupiinade käes, kuid seekord juba lootusetult.

M. V. Frunze,

Vene „töö- ja talurahva punaväe“ staabiülema ja „revvoensoveti“ esimehe asetäitja Punaväe staabiülema kohalt tagandati Frunze eest kindr. Lebedev.

Kaldera tõstis iubedustundega käe otsaesisele, kui tahaks eemale peletada koledat mõtet. Siis hakkas ta kahtlema...

Miks siis mitte?

Et ta veel rohkem kannataks...

Ei, midagi pidi sündima, et ta poeg enam rohkem ei vaevleks. Ta läks maija ja tuli kohe jälle välja, käes hoides oma vana püssi. Ta jooksis akna juure ja juhtis püssitoru aknast tuppa, kui kardaks ta veel viimasel silmapilgul kõhkleva hakata.

Jälle kuulis ta hammaste kiristamist ja metsikuid hüüdeid, kuid nii lähedal, kui oleks ta haigega kõrvuti. Ta silmad, harjunud pimedusega, suutsid seletada hämaras toas voodit, milles viskles haige, kelle nägu valge lapina kord paistus, kord kadus kramplikes rabelustes.

Vanake tundis hirmuga, kuidas värisevad

tema käed, kuid peksab meelekohtil. Ta oli huerta tüübiline poeg, kelle ainsaks lõbuks oli jahipidamine, kes oli harjunud lindusid tabama, nende peale vaevalt vaadates.

Toast kostvad ema kaebehääled tuletasid temale meele naise oigeid millalgi kauges minevikus, ligi kahekümnepäeva aasta eest, kui ta samal voodil sünnitas mehele selle ainukese poja.

Kuidas!.. Kas lõpetada poja piinad?.. Ta pisaraist tumestatud silmad heitsid pilgu taeva poole, kuid see oli tume ja pime, mitte ainustki lootustandvat tähte ei näinud ta.

— Issand! Et ta mitte enam ei vaevleks, ainult et ta mitte enam ei vaevleks!..

Ja vabisevail huulil neid sõnu korrates sihtis ta, surus kukke sõrmedega, mis värisesid kui palavikus... Kärगतus üksteise järel kaks pauku.

PROHVET MALTSVET UUES VALGUSES.

2

Maltsveti püüde vähene tagajärg ja tema saamatus Krimmis on seletatavad koolihariduse täieliku puudumisega ja sellest tingitud silmaringi kitsusega, tema tahtejõu kiire raugemisega rahva heaks tegutseda ja kõrvalt veel sellega, et tema rahvameheks ärkas alles õige iganenud aastates. Mis aga puutub tema loodud vaimuandidesse, siis peab ütleva, et Maltsvetis tõsine teo- ja tagajärjekas ilmalik rahvamees olude tõttu kaduma on läinud.

Seda väidet aitab kinnitada Maltsveti-aegse Eestimaa kuberneril kindral von Ulrichi tunnistus tema kirjas Läänemeremaade kindral-kubernerile vürst Suvorovile 29. märtsist 1861:

„Leinberg ise, 45—50 aastat vana, suure ja tugeva kehaehitusega, astub üles ülemuse ees tõsiselt, mõõdukalt ja ettevaatlikult, aga ühtlasi ka teatud kindlusega, nagu kunagi mees, kes kindlasti teab, mida ta usub ja räägib. Vaimliselt väga anderikas, omab ta eestlaste hulgas haruldast kõneandi, mõttevaledust ja elegantsi väljenduses. Tema pilk on täis vaimu ja avaldab kõnelemisel fanaatilist julgust.“

Eelpool väljendatud väited Maltsveti kohta põhjenevad tervelt „Maltsveti kaustiku“ dokumentidel, mis seni trükitud kirjas pole ilmunud. Julgedes eeldada huvi jätkumist prohvet Maltsveti kui ilmaliku rahvamehe vastu, lasen järgneda oma kirjeldusele mõned dokumendid mainitud „Maltsveti kaustikust“, millest võimalik näha, kuivõrd need väited õigustatud. Ühtlasi toovad need dokumendid palju seni tundmata

andmeid ja teateid Maltsveti kui prohveti ja rahvamehe kohta.

Nende dokumentide hulgas olgu nimetatud nende sisu järele aktid ja protokollid, nagu: Maltsvet poliitiliselt süüdistatuna politseivõimude käes; Maltsvet Riia vaimuliku kohtu ees; naisnägija Miina Reising, Maltsveti abiline väljarändamise õhutamises; kiriklik visitatsioon Maltsveti usu läbikatsumiseks 25. aprillil 1861. a. Seidla mõisas; siis kirjad Maltsveti kohta: pastor E. Ahrensi kirjad kindralsuperintendent dr. Reinile; Järvamaa praost Gebhardti kiri samale dr. Reinile; Eestimaa kuberner kindral von Ulrichi kiri Läänemeremaade kindral-kubernerile vürst Suvorovile; Ida-Harjumaa haagikohtuniku von Tritthoffi kirjad kuberner von Ulrichile.

Maltsveti esimesed ülesastumised rahva õpetajana.

Ida-Järvamaa haagikohtuniku akt 8. maist 1858.

Kutkeveres, 8. mail 1858.

Albu mõisapolitseil oma kirjaga 20. juunist 1857. oli siin kaevanud, et keegi Paide poolt talumees Johann Leinberg (väärnimega Maltsvet), kes ütleb enese prohveti olevat, on Albu vallas ringi käinud ja mitmeis sealseis taludes ja saunades lugemisi ja piibliseletusi pidanud hulga rahva ees, kellest mitmed koguni naabrikihelkondadest olid tulnud.

Mainitud mõisapolitseil oli talle kaks korda käsu saatnud, aru anda, missuguse õigusega

Amalfi linn Lõuna-Itaalias.

Amalfi katastroofi puhul,

mil mäenõlvakult maa raskete massidena alla veeres ja Itaalia ühes ilusamas maakohas kauni linnakese hävitamisega hiljuti oma hoolimatu rüüstamistöõ tegi, nagu seda seal vihmavalingute kaasabil nii mitmelgi korral ja mitmeski paigas ette on tulnud, seletavad geoloogid:

Amalfi ümbruses seisab väga järsk mererand suuremalt osalt lubjast koos. Vulkaanilistel sademetel pole siin geoloogiliselt, eriti käesoleval juhtumisel, mingit tähtsust. Laialdasi lubjakihte läbistavad arvurikkad kuristikud ja lõhed, mille tõttu sealset kaldamaad enam rahnustikuks kui ühtlaseks, kindlaks kaljupinnaks võib pidada. Üksikute kaldaosade ehitustega rusumise ja tänavate ning teede ettevaatamatult rajamise läbi nõrgeneb aegamööda rahnmasside liituvus, kuna see väliselt siiski nägematuks jääb, nii et õnnetuse eest hoiduda ei

teatagi. Suurte vihmavalingute ajal, nagu neid Vahe-mere maades sagedasti ette tuleb, tungib vesi kiiresti kaljustiku lõhedesse ja kuristikesse, sest et sealne vaevaline taimekasv ja kohati koguni paljas pind vett väga vähe suudab takistada ja endasse imeda. Kaljumassi raskus aga suureneb temasse kogunenud vee läbi märksa ja ulatub kohati kaugelt üle ta koospüsivuse. Kui siis juhtub, et pilvist veel korruga uus vihmavaling alla hoovab, tormavad selleks juba enne valmisolnud massid äkki alla — ja katastroof ongi käes. Mõistagi, et lubjakihi all asuv vett läbilaskmatu kiht seebitaoliselt kihama lööb ja nõnda allalangevatele massidele tee veelgi soodsamaks teeb. Amalfi juures on aga lubjale aluskihiks savi, mis langemistee eriti libedaks võib teha.

Sarnased maalangemise katastroofid esinevad Kesk-Euroopa kliimaolude juures tuntud nähtustena niihästi kõrgemates mägestikkudes kui ka madalamal maal.

tema sarnaseid lugemisi peab. Esimest korda on tema käsuvijale vallavanemale Hans Kruusile vastanud, et tema ise tuleb, kuid enne kirikõpetaja juures tahab käia. Et aga tema mitme päeva vältel ikkagi pole tulnud, on mõisapolitseil temale 17. juunil samal aastal uuesti käsu annud, tema järele saadetud kohtumehe Jaan Terteliga kohe mõisapolitseil ette ilmuda. Et tema aga ka seekord käsku pole täita tahtnud, on talle seletatud, et kui ta heaga ei kuula,

siis teda selleks väevõimuga sunnitakse. Selle peale on Leinberg aiateiba võtnud ja ähvardanud igauht, kes ligi tuleb, puruks lüüa. Keegi juuresolijatest pole ennast sellesse hädaohtu usaldanud, ja Leinbergil läinud korda ära putkata.

Tema jutlused olevat peajasjalikult vennastekoguduse ja viinajoomise vastu sihitud, kuid selle juures ei anna ta mitte üksnes lugijameestena tuntud isikutele valu, vaid seletavat ka

Timoteuse raam. 4. peat. 14. salmi järele, et õnnis keiser Aleksander I, sellepärast et ta luba annud Venemaal vennastekoguduse palvema-ju asutada, pole taeva saanud, vaid on põrgu läinud. Oma prohvetlikes kirjaseletustes kuulutavat ta peatset ilma otsa selle lisandusega, et praegu valitsev keiser ei elavat enam kaua ja et Jumal pärast teda ülepea enam mingit keisrit ei anna.

Selle Albu mõisapolitsei ülesandmise kui ka kõrvalt tulnud erateadete peale, et eelpool tähendatud talupoeg siinse ümbruse külades rahvale ööd läbi ettelugemisi ja piibliseletusi pidanud, kirjutati siitpoolt kõigile Ida-Järvamaa mõisapolitseidele ringkirja teel ette Johann Leinbergi, kus aga teda peaks kohatama, kinni võtta ja minu kätte saata, kusjuures mina omalt poolt kinnivõtjale 4 rubla hõbedat autasuks määrasin, et niiviisi Leinbergi ennemalt kätte saada. Ühtlasi tegin mõisapolitseidele ülesandeks, valjult valvata, et Johann Leinbergile enam kuskil ei lubataks suurte rahvahulkade ees piibliseletusi jne. pidada, sest et see seaduse järele keelatud on. Kuid sellest keelust hoolimata on teda, nagu mulle teatavaks saanud, mitmetes Ida-Järvamaa valdades sallitud ja ta on oma lugemisi nimelt Albu, Ahula ja Kurisoo valdades pidanud.

Leinbergi kinnivõtmiseks eraldi korraldatud sammud jäid järgmistel põhjustel tagajärjetuks. 1) Mullu suvel saatsin Leinbergi otsimiseks ja kohaletoomiseks mõisasulase lahtise käsukirjaga. Tema leidis Leinbergi Kurisoo talumehe Põlendiku Jakobi juures kesköö ajal suurele rahvahulgale ettelugemist pidamas, ja oma lahtist käsukirja ette näidates seletas temale, et ta minu käsu järele temaga kaasa peab tulema, mille peale Leinberg, kui lugemine lõppenud, temaga kaasa läkski, kuid seal tulid mõningad naised ja vabastasid ta vägivaldselt. Süüdlased on pärast selleks toimepandud ülekuulamist karistatud. 2) Selle aasta veebruarikuus oli Albu mõisapolitsei teada saanud, et Leinberg sealse taluperemehe Teiste Jaani juures lugemist pidada kavatses ja omalt poolt mõisakupja Mart Palginõmme ja lamburi Siim Määrmani välja saatnud, et Johann Leinbergi mõisa tuua, sest et mitmekordsed keelud polnud mõjunud ja tema lugemiste pidamist mitte lõpetanud.

Nad leidsid ta hilisel õhtul hulga rahva ees ettelugemisi, piibliseletusi ja vabu ettekandeid pidamast ja jäid teda vaikselt kuulama. Kui ta oma lugemise oli lõpetanud ja nemad talle teatanud, et ta nendega kaasas mõisa peab minema, on ta oma näpud märjaks teinud ja küünla, mis ta ees põlenud, kustutanud. Selle peale on väljamineku juures rahva hulgast kubjas

Mart Palginõmmele tuhka näkku ja lamburi Siim Määrmannile ämbritäis vett pähe visatud. Keegi tüdruk on hüüdnud: „Tooge puuhalud ja ahjuhargid!“ — Peale selle on veel muid ähvardusi kuuldavale tulnud, nii et mõlemad mehed, ilma et midagi oleksid teha saanud, tagasi pidid tulema. Albu mõisapolitsei kaebuse peale said süüdlased peale asja ülekuulamist siinpaigas politseiliku karistuse. 3) Selle järele sain kuulda, et Johann Leinberg Ahula peremehe Kupja Mardi juure lugemise on määranud, ja saatsin seepärast Ahulasse oma kirjatöimetaja ühes mitme mehega Leinbergi kinni võtma. Ta tuli mainitud tallu laupäeva õhtul kella ½9 ajal, kus arvurikka rahvahulga eest leidis, kuid Leinberg ise ei ilmunud. Väljasaadetu oli sunnitud tühjalt tagasi tulema. Mõni aeg läks mööda, ilma et kõne all olevast Johann Leinbergist midagi kuulda oleks olnud, siis tuli ta ja teatas ennast vabatahtlikult ise 28. aprillil s. a., oma Vasalema mõisapolitseilt saadud kohaotsimise sedelit ette näidates, ja seletas sellekohase küsimuse peale, et Järva-Jaani praostiherra Gebhardt kätt andes temale lubanud oma praostkonnas talupoegadele külades ettelugemisi pidada. Mina omalt poolt seletasin temale selle peale, et temal seaduse järele lubatud pole rahvahulkade ees piibliseletusi ja vabu ettekandeid pidada, talle valjusti keelates seda veel edaspidi teha, mida ta ka täita lubas.

Selle järele tegin järgmise korralduse: 1) Käesolevas asjas 8. mail s. a. ülekuulamine ette võtta. 2) Praost Gebhardti paluda teatada, kas on tema poolt Johann Leinbergile luba antud või mitte. 3) Albu mõisapolitseile ettepanek teha kõik need inimesed, kes käesolevas asjas mingisuguseid teateid võivad anda, 8. maiks minu juure kutsuda lasta, ja kui sama mõisapolitsei asjast veel midagi kuulda peaks saama, siis minule sellest põhjalikult teatada.

Selle järele sain: a) Praost Gebhardti kirja 4. maist s. a. nr. 59 selle sisuga, et tema mainitud Johann Leinbergile pole luba annud tema praostkonna külades talupoegadele lugemisi, piibliseletusi ja vabu ettekandeid pidada, ja et temal, praostil, ülepea õigust pole kõrgeaulise konsistoriumi käsuta säärast luba kellelegi anda. b) Albu mõisapolitseilt väljavõtte selle mõisa politsei s. a. 7. mai protokollist, mis õige- tunnustatud kujul siia juure lisatud.

Selle järele seadsin üles järgmised küsimised:

1. küsimine. Kas on Vasalema talumees Johann Leinberg rahvale oma lugemistel piibliseletusi ja vabu ettekandeid pidanud?

2. küsimine. Kas on neid lugemisi ikka õõseti peetud ja mispärast?

3. küsimine. Kas on Leinberg ja mispärast

NAISTE PEAHTEDE MITMESUGUSTE RAHVASTE JUURES.

I. Norra taluneiu peaehe. II. Norra iluduse pidukübar. III. Spreewaldi neiu (Saksamaalt). IV. Filippiini neiu. V. Jaava neiu päikesevari. VI. Siameesia neiu pidukübar. VII. Laplanna pidumüts. VIII. Siameesia naiste kübar kaitseks vihma ja päikese eest. IX. Suursuguse jaaplanna kodune peaehe.

selles, nagu oleks praostiherra Gebhardt temale nende lugemiste jaoks loa annud, valet rääkinud, sest et viimane selle kohta otse vastupidise teate on saanud?

4. küsimine. Kas on tema, Leinberg, Timoteuse 2. raamatu 4. peatüki 14. salmi järele kõrgeõnnist keisrit Aleksander I vasksepaks nimetanud ja seletanud, et tema lugemismajade asutamiseks loaandmise pärast õndsaks pole saanud?

5. küsimine. Kas on tema kõiki hernhutlasi valeprohvetiteks nimetanud ja mispärast?

6. küsimine. Kas on tema ja mispärast mullu mitmekordsest käsust hoolimata Albu mõisapolitsei ette ilmumata jäänud, ja lõpuks veel, kui teda selleks taheti sundida, isegi aiatehaga vastu pannud?

7. küsimine. Mispärast tema ennast maa-politsei ei teatanud?

8. küsimine. Kas on tema Albu talumehe David Põdruse vastu talupoegade raskest seisukorrast rääkinud ja keelanud pühapäeviti viinaköökidesse tööle minna, kui mõisavalitsus nõus ei ole pattu, mis sellest tuleb, enese peale võtma?

9. küsimine. Kas on tema rõuge- ja rõugepanemisarme metsalise märkideks nimetanud ja mispärast?

10. küsimine. Kas on tema David Põdruse vastu avaldanud, et keiser rahvast 16 korda on petnud?

11. küsimine. Kas on tema seda, et hõberaha paberrahast kallimaks määratud, pettuseks keisri poolt seletanud?

12. küsimine. Kas on tema seletanud, et talupoegile antud perekonnanimed söimunimed ja pettus keisri poolt on?

13. küsimine. Kas on tema uusi viljamõõte samasuguseks pettuseks nimetanud ja nimelt sel põhjusel, et selle läbi viljaveoga mõisnikkudele kasu tuleb?

14. küsimine. Kas on tema pettuseks seletanud, et keiser, kui tal vaja, soldatid võtab ja lahti laseb, kui tal neid enam tarvis pole, nii et neid halvasti toidetakse, ja ta nende peale samuti nagu oma ratsahobuste peale vaatab?

15. küsimine. Kas tema seda pettuseks keisri poolt peab, et õpetajatele laiad kuued ja rinnal kandmiseks ristid antud, ja kas tema isegi seda ülekohtuks on seletanud, et õpetajad keisri eest palvetanud, et meie veel kaua tema varju all elada võiksime?

16. küsimine. Kas on tema Albu talumehe Teiste Jaani juures lugemist pidades kõrgeõnnist keisrit Aleksander I vale-Kristuseks nimetanud sellepärast, et tema õpetajatele pikad kuued laiade varrukatega ja ristid kandmiseks annud?

Selle peale kuulati üle:

I Albu vallavanem Hans Kruus, kes tunnistas: Nagu räägitakse, on Johann Leinberg Albu vallas mõnikord lugemisi pidanud ja ikka öisel ajal. Mullu suvel on tema mõisapolitsei ülesandel Leinbergile käsu annud ennast mõisapolitsei teatada, Leinberg vastanud, et tema läheb enne kirikõpetaja juure ja tuleb teisel päeval ise mõisa. Samal korral annud Leinberg temale 20 kop. hõbedat, et ta jalavaeva tasuda. Rohkem tema sellest asjast ei tea.

II Albu vallavanema abiline Jaak Pertel tunnistas: Tema on mullu suvel Albu mõisavalitseja Grebiga Nigula Jaani tallu läinud, et Johann Leinbergi kinni võtta. Viimane ei ole aga toas olnud, vaid oli ennast tapuaeda peitnud, ja et tema vabatahtlikult pole tahtnud mõisa tulla, on tunnistaja valitseja käsu peale külla läinud abi tooma. Vahepeal oli Leinbergiga tüli tulnud ja ta oli minema pääsenud. Rohkem ei tea tema sellest asjast midagi.

III Albu taluperemees Jaan Vilberg tunnistas: Tema on neli korda Leinbergi lugemistel olnud. Teise Timoteuse raamatu 4. peat. 14. salmi seletamisel on Johann Leinberg tähendanud, et selles salmis nimetatud Aleksander Vasksepp sama on, kes palvemajade ehitamiseks loa annud, kes seepärast õnnist surma pole surnud ja kelle järele kõik, kes palvemajades käivad, hukatusse lähevad. Keda Leinberg vasksepa nimetuse all arvanud, seda tunnistaja ei tea. Rohkem tema sellest asjast ei tea.

IV Albu koolmeister Jaan Treude tunnistas: Tema on kord Leinbergi lugemisel olnud ja tähele pannud, et Leinberg enamasti vabalt kõneleb. Tema kuulmise järele on need lugemised ikka öösiti olnud ja enamasti öö läbi väldanud. Peremees Jaan Vilberg on temale jutustanud, et Johann Leinberg vasksepa nimetusega otsekohe keiser Aleksander I on tähendanud ja nimelt sellepärast, et venelased vasest riste kannavad.

Tookord kui tunnistaja Leinberg lugemisel olnud, on ta peajasjalikult vennastekoguduse ja lugijate vastu kõnelenud ja tähendanud, et mõni rikas mölder, mõni rikas talumees ja mõni kubjas keppiga rahvast õndsaks teha ei suuda. Tähendatute all on Leinberg kahtlemata teatud, mainitud omadustega lugijamehi mõelnud. Rohkem ei tea tunnistaja sellest asjast midagi.

Selle peale pandi tunnistaja Jaan Vilberg kooliõpetaja Jaan Treudega 4. küsimises suu suud vastu ja Vilberg kinnitas, et Johann Leinberg tõesti eelpool ettetoodud piiblisalmis nimetatud „vasksepaga“ keiser Aleksander I tähendanud.

Ette kutsuti Albu valla talupoeg David Põdrus, kes tunnistas:

Kui Leinberg jutustanud, et tema äraoleku ajal tema lapsele rõugeid pandud, küsinud tunnistaja, kelle peale see patt langeb, kas lapse enese või tema ema peale, vastanud Leinberg, et selle patu peab kandma rõugepanija. Mis 14. küsimisse puutub, siis pole Leinberg öelnud, et keiser soldatite kui oma ratsahobuste peale vaatab, vaid et neid samuti kui hobuseid karjamaale lastakse ja jälle kinni püütakse, võetakse ja lahti lastakse. Sama rääkis ka Albu mõisa lambur Siim Määrman.

Selle järele kutsuti ette Vasalema talumees Johann Leinberg, kes rääkis:

Lugemisi on tema pidanud, aga ikka piiblit aluseks võttes. Öisel ajal on ta neid pidanud seepärast, et inimesi töö juurest mitte ära meelitada. Nende pidamiseks on tema praost Gebhardtilt kindlasti loa saanud. Vasksepa nimetuse all pole tema mitte kõrgeõnnist keisrit Aleksander I mõelnud. Kõiki hernhutlasi pole tema valeprohvetiteks nimetanud. Et temal oma õige pass olnud ja tema pealegi juba kauemat aega Albu vallas elanud, siis pole ta tarvilikuks arvanud Albu mõisapolitseit ette ilmuda. Kui aga Albu valitseja ühes vallavanema abilise Jaak Pärteliga Nigula Jaani tallu tulnud, on seda temale perenaine teatanud, mille peale tema uksest välja tapuaeda põgenenud ja seal enda peitnud. Temale on siis puutükk pihku juhtunud, mille najale ta ennast toetanud; pole aga temal mõtet olnud sellega vastu hakata.

Märkus: Selle küsimise peale ei tahtnud Leinberg esialgu vastust anda, kangekaelselt seletades, et seepärast, et tema ütlus praost Gebhardtilt loasaamise asjas valeks on tembelatud, temal tahtmist pole ülepea mingisuguste küsimiste peale vastata. Mitu korda tuli talle peale käia, enne kui ta valmis oli vastust andma, ja siis seletas ta, tema olnud otse jahmatanud avaldamist kuuldes, nagu oleks ta selles asjas valetanud, ja seepärast pole ta vastata saanud. Tema olekust aga paistis, et kui talle mingisugune küsimine ette pannakse, ta sellest katsub mööda hiilida ja puiklevaid vastuseid anda.

Seitsmenda küsimise peale vastas ta: Pühast kirjast olnud temal teada, et teda kohtu poolt karistuse alla võetakse, sellepärast pole tema seni siia ilmunud.

Talupoegade seisukorrast pole ta rääkinud, küll aga sellest, et see patt on, kui pühapäeviti viinaköörides tööd tehakse. Kuid ainsa sõnagagi pole tema inimesi keelanud seda tööd tegemast.

Rõugepanemise arme on ta metsalise mär-

kideks nimetanud, kuid on teinud seda piibli põhjal.

Et keiser rahvast 16 korda oleks petnud, seda pole tema sugugi rääkinud. Hõberaha hinna tõstmisest on ta kõnelenud ja kinnitab ka siin, et sarnane korraldus pettus on, sest tema ise on selleläbi 67 rubla kaotanud.

Seda, et talupoegadele antud perekonnanimed sõimunimed on, on ta öelnud. Uutest viljamootudest on tema rääkinud, mitte aga seda, et nende sisseseadmise pettus ja mõisnikkude kasuks oleks. Soldatitest ja nende seisukorrast on ka juttu olnud, pole tema aga seletanud, et neid kui hobuseid karjamaale aetakse ja jälle kinni püütakse.

Pole tema rääkinud, nagu oleks see pettus keisri poolt, et ta õpetajatele laiad kuued ja ristid rinnal kandmiseks annud; teeb ju tema isegi palvet keisri eest. Valekristuseks pole tema keisrit nimetanud.

Kõigis vastupidi käivates punktides seati Johann Leinberg tunnistajatega suu suud vastu. Tunnistajad jäid kõik oma ütluste juure, kuna Leinberg seletas, et tema mõnda asja enam täpselt ei mäleta, kuid midagi rohkem ei tunnista ta omaks kui seda, mida ta juba on tunnistanud.

Peale selle seletas Leinberg, et ta mitte enam tööd teha ei või seepärast, et ta haiglane on.

Tema kinnitas seni mitte teadnud olevat, et piibliseletuste ja kõnede pidamine keelatud on, ja töötas seda edaspidi mitte enam teha.

Sellepeale sai Johann Leinbergile haagi-kohtunikku juhatuskirja § 68 põhjal kõige valjemalt keelatud tulevikus Ida-Järvamaa piirkonnas rahvale lugemisi ja kõnesid pidada.

Actum ut supra.

14. mail 1858.

Peale teadasaamist, et Vasalema talupoeg Johann Leinberg õhtul selle kuu 6. päeval Kukevere taluperemehe Hans Kirnmanni juures rahvakoosolekul jälle lugemist pidanud, ehk see temale küll, nagu käesolevast protokollist näha, juba 28. aprillil s. a. keelati ja tema ka sarnaste lugemiste pidamist jätta lubas, kuulati üle:

Kukevere peremees Hans Kirnmann, kes tunnistas:

Vasalema talumees Johann Leinberg on peale lõunat 6. s. k. p. tema juure tulnud ja rääkinud, et ta 8. s. k. p. haagi-kohtuniku juure peab ilmuma ja kuni selle ajani tema (tunnistaja) juures oodata tahaks, mida tema ka lubanud. Juba kohe peale lõunat tulnud kolm naist, kellele Leinberg ette lugenud. Õhtul aga

kogunenud külast tema juure suurem hulk inimesi, kes Leinbergi palunud lugemist pidada. Viimane seisnud esialgu vastu, pärast aga annud järele ja seletanud ühtlasi, et tema Eesti-maa abikubernerilt, praost Gebhardtilt Järva-Jaanis ja pastor Hoffmannilt Koerus lugemiste pidamiseks loa saanud. Leinberg on rahvale piiblist, mis ta paiguti siit ja sealt lahti löönud, seletanud, et uute paberrahade väljaandmine ja samuti ka miilitsameeste võtmine on pühakirja järele sündima pidanud. Muidu ei tea tema selle lugemise kohta enam midagi lähemat öelda, sest Leinberg lugenud kaua, mida kõike tema enam ei mäleta. Kuid hiljem on ta teada saanud, et Leinberg ühes kohalikus kõrtsis seletanud, tema pidanud kõnesoleva lugemise selleks, et näha saada, missuguse trahvi

alla Kukevere enese inimesed selle eest võetakse, kuna võõraste valdade inimesed nende juures peetud lugemiste eest karistada on saanud.

Otsustasin: 1) Vasalema talumehe Johann Leinbergi uurimisasia täiendada ja Leinberg Paide vogtei kohtu läbi siia ette lasta kutsuda.

2) Kukevere taluperemeest Hans Kirnmanni selle eest, et tema oma majas seadusevastase rahvarikka koosoleku pidada lubas, tema halba tervise seisukorda silmas pidades, rahatrahvi alla mõista kahe rubla hõbeda suuruses Kukevere kogukonna laeka heaks.

G. Baron Rosen.

Ida-Järvamaa haagikohtunik.
(Järgneb.)

ILMASTIK JA INIMENE.

Dr. W. GROSSE järele S. P.

Meie kliimas pole õhu temperatuur varjus veel kunagi nii kõrgele tõusnud kui inimese vere temperatuur. Kinnises ruumis tunneme end kõige paremini umbes 20-kraadise temperatuuri juures. See arv on peaaegu 17 kraadi madalamal meie keha temperatuurist, mida võime arvestada 36.5 kraadiga. Sellepärast peab füüsiliste seaduste järel meie keha kiirgamise ja edasiandmise läbi soojust välja saatma. Ta annab aga ka auramise läbi suured soojusehulgad ära, sest meie nahk on niiske, ja ümbritsev õhk võtab endasse veeauru. Et aga vett aurutada, selleks on tarvis kümnes osa sellest soojusest, mis sama hulk häid süsi annab põlemise juures. Soojuse hulk, mis meie keha ära annab kiirgamise läbi, on seda suurem, mida suurem on vahe keha ja ümbruse temperatuuri vahel; edasisaadetud soojuse hulk oleneb samuti sellest vahest kui ka möödalibisevatest õhuvoolustest. Igatahes lahkuvad meie kehast vahetpidamata soojus, mida peame asemele saama toiduvõtmise läbi. Meie hingamine ja töö nõuab ju ka energia kulu. Viimane on aga väga väike võrreldes sellega, mis kulub kiirgamise, edasiandmise ja auramise läbi. Kui üldine energia kulu oleks 100, siis läheks sellest 44% kiirgamise, 30 edasiandmise ja 20 auramise teel. Kui õhk niiske on, siis väheneb auramine, kuid suureneb kiirgamise ja edasiandmise teel lahkuva soojuse hulk. Peaaegu 3000 soojusüksust, s. o. umbes ühe naela süte põletamisest saadava soojusehulga peame igapäev ära andma. See hulk võib isegi kahekordseks kasvada, iseäranis

sarnasel juhusel, kui viibida väljas kange külma ja tuule käes. Temperatuuri muutus mõjub ärritavalt naha peale ja külmataundlikud ergud sunnivad veresoonekesi koomale tõmbuma. Nahk muutub kuivaks ja praguliseks. Soojuse mõjul aga kutsuvad teised ergud esile veresoonekeste paisumise ja higinõristamise. Nahk muutub niiskeks, veririkkkaks ja punsub üles. Kui naha soojus on 32—33 kraadi, õhu soojus 20—24 kr., tunneme end kõige mõnusamini. Neil kohtadel, mis riidetega pole kaetud, tõuseb ehk langeb naha temperatuur 1 kraadi võrra, kui õhu temperatuur on tõusnud või langenud 3 kr. Kui naha temperatuur umbes 28 kraadi on, siis tunneme kanget külma, palavust aga 34 kraadi juures. Temperatuuri reguleerimise peale avaldab suurt mõju toitmine, lihaste liigutused ja meie hingeline seisukord. Maakera pinnal kõigub temperatuur +60 kraadi ja —70 kraadi vahel, üldse võib vahe olla 130 kraadi. Meie kliimas võib temperatuur kõikuda +35 kraadist —22 kraadini. Vastava riie tamise ja eluruumide kasutamise abil suudame läbi elada need muutused, mille juures kergendust pakub veel see asjaolu, et nende äärmuste vahel on pikk aeg. Palavus avaldab kõige suuremat mõju vaiksuses, niiskes õhus, külm — kuivade kõledate tuulte juures. Palavuses on soovitatav mõõdukas toitmine ja võimalikult vähene musklitöö, kange külma käes soendab esiteks alkohol, kuid toob pärast kaasa suure soojusekaotuse.

Äratarvitatud soojusüksuste asemele tekiavad meie kehas toimiva toiduainete põlemise

läbi uued. Sada grammi munavalget või süsivesi annavad 410 grammi rasva, aga 930 soojusüksust. Sellega oleks umbes 300 grammi rasva või 750 grammi munavalge ja süsivete kehha võtmisega tasa tehtud päevane soojusekaotus. Kuna soojusekaotus talvel suurem on kui suvel, siis peaksime suvel kaalu poolest raskemaks, talvel — kergemaks muutuma. Suuremalt jaolt on see aga just ümberpöördukt, sest et suvel söögiisu on palju väiksem. Toit, mis sisaldab 100 grammi munavalget, 50 gr. rasva ja 500 gr. süsivesi, annaks tarviliku arvu soojusüksusi päevade jaoks. Üks muna annab 80, 100 gr. võid — 770, sama arv leiba — 220, kartulid — 90, kala — 70, liha — 100, piim — 65 soojusüksust.

Nüüd oleme vaadanud ümbruse temperatuuri mõju meie keha soojuse produktsiooni peale, mis on lähedases ühenduses meie toitmisega. Peale temperatuuri avaldavad suurt mõju meie tervislise seisukorra ja üldise heaoleku peale õhu niiskus ja -rõhumine ning sademed. Tervishoidliselt seisukohalt on püütud tähele panna sarnaseid muutusi ja leida neid olukordi, mis tihti põhjuseks on organismi riketele ja selle läbi halvavad ta jõudu. Igaüks teab, kui halvasti mõjub teatavalt tingimisel soojusekaotus märgade riiete ja jalanõude läbi, kuidas mõjub tuuletõmbus. Temperatuuri kiire tõusmine ehk langemine avaldab mitmesugust mõju. Temperatuuri langemine 25 kuni 15 kraadini on kergem välja kannatada kui 15 kuni 5 kraadini. Sanatooriumi arstil on iseäranis raske hinnata kõiki sarnaseid mõjusid oma abitarvitajate seisukohalt. Suur tähtsus on

sellel, kas koht mere lähedal või sisemaal. Esiimeses on, kui võtta, absoluutselt niiskus suurem, kuid ta kõikumised, samuti ka temperatuuri kõikumised, on palju väiksemad. Õhus leiduv veeaur, mille üle otsustame kas tema protsendi sisalduse või rõhumise põhjal, etendab tähtsat osa meie keha suhtes. Inimese kehast lahkeb peale liitri harilikku vee väljaheidete enam kui liiter vett auruna, sellest üks kolmandik kopsude ja kaks kolmandikku naha kaudu. Kui meie viibime niiskes õhus, siis väheneb higinõristamine, sest õhu venälg on väiksem, kuid selle eest suureneb soojuse hulk, mis lahkeb kiirgamise ja edasiandmise läbi. Viimases õhus tunneme suurt külmust, iseäranis veel siis, kui ümbritsev õhk on madalamal meie keha temperatuurist. Kui aga on palav ja niiske, siis mõjub see meie peale iseäranis masendavalt. Kuivas õhus muutuvad hingetõmbed sügavamaks, harvemaks — niiske õhk mõjub selles mõttes vastupidiselt.

Kui tuul puhub läänest, siis on ta niiske, kui idast — siis kuiv. Nii etendab ka tuul ja tema tugevus suurt osa. Mõne aasta eest leidis üles Inglise arst ja meteoroloog Leonhard Hill „katatermomeetri“, millega võib mõõta, kui palju jahtub kuiv või märg keha igasuguses ümbruses. Mitmes korrad on uus instrument hea eduga tarvitusele võetud. Selle abil leitakse mitmesuguste maakohdade võrdlevad väärtused ning sellest teevad arstid tarvilikud järeldused. Selle abil saab teada, missugune parem soojuse produktsiooni mõttes on igal korral mitmesugustel aastaegadel. Sarnast aparati võib tarvitada ka toaõhu jaoks.

INKA KULD.

Saksa kirjaniku JAKOB WASSERMANNI jutustus. Tõlkinud S. P.

6

21.

Kui ta tükk aega niisuguses vaikuses oli viibinud, pööris ta minu poole ja ütles mulle omas murtud Hispaania keeles, et ta meie imelikust kirjutuskunstist kuulnud, mille abil meie üksteisele mõtteid saame ära öelda ja et ta sellest üht proovi tahaks näha saada. Ma küsisin seda temalt, kuidas ta seda mõtleb; ta ütles, mina pidada temale ühe teatud sõna pöidla küüne peale kirjutama; siis pidada minu kaaslased sellele seal lugema ja temale nõnda tasa ütleva, et tema üksi seda kuulda võiks, mis sõna kirjutatud on. Kui kõik ühe ja sama sõna ütlevad, siis ei ole tal enam kahtlust, et meil tõesti niisugune kunst on.

Ma ei teadnud mitte järsku, kuidas ma tema soovi täitma peaksin, sest et ta selleks nii ise-

äralise juhtumise ja aja oli valinud. Aga ma ei kahelnud siiski kaua, ma võtsin ühe nõela oma riiete küljest ja kriipsutasin, ehk küll vaevavaliselt, tema küüne peale sõna „Cruz“. Kohe kutsus ta mõne minu seltsilistest oma lähedale. Mõned täitsid tema soovi nurisedes, mõned naerdes ja kui nad tema küünelt sõna lugenud, sosistasid nad temale kõrva: „Cruz“. Ta oli väga imestunud, ja et kõik kõhklemata üht ja sama sõna nimetasid, siis uskus ta nüüd kindlasti kirja salapärase võimu.

Ainult kindral jäi oma kohale ja ei läinud seda sõna lugema. Sest Francesco Pizarro ei mõistnud lugeda ega kirjutada. Ehk küll paljud meist seda teadsid, pahandas see teda, et ohvitseride ja pealegi Inka ees tema kirjaoskamatus avalikuks tulnud. Ta vahtis

tumedalt enese ette maha. Atahualpa sai sellest aru ja püüdis imestusväärilise õrnusega juhtunud pahandust heaks teha. Ta ütles naeratahes kindralile: „Kindlasti teadsid sa juba enne, mis siin kirjutatud on. „Crux“ on siin kirjutatud. Sina, kui Jumal oma kaaslaste hulgas, ei tarvitsenud oma silmadega seda sõna lugedagi, et seda teada.“

„Mina ei ole Jumal. Mis tead sina, pagan, Jumalast?“ ütles Pizarro põlglikult, sest ta ei uskunud, et Inka otsekoheselt kõneleb.

„Teie Jumalast tean mina vähe, aga oma Jumalast palju,“ vastas Inka õrnalt. „Teie Jumalat ei või näha, aga meie oma rändab iga päev üle taeva ja teretab oma lapsi.“

Pead raputades ja peaaegu kaastundlikul toonil ütles kindral: „On ainult üks Jumal ja oleks hea, kui sinagi, pagan, palvega tema poole pööraksid.“

„Kuidas võid sa nii kindlasti öelda, et sinu Jumal tõeline ja ainus on?“ küsis Inka majesteetliku rahuga, „ja kuidas pean ma uskuma teda, kui ta laseb sündida, et teie, kes alati Jumala armust ja halastusest räägite, süüta inimesi hukkate?“

Kindral vaikis ja pööris end kõrvale.

22.

Oli üks tund enne keskööd, kui rüütel Garcia de Jerez minu tuppa astus ja teatas, et suures saalis midagi erakordset on sündimas ja sellepärast valvas peab olema. Ta ei teadnud isegi, mispärast ta mind hoivatama pidi: see ei olnud õiguse pärast muud kui üldine hirm ja rahutus, sest kui ma tema ära kuulasin, ei teadnud ta mulle muud öelda, et Inka pika laua ääres üksinda istuda, liikumatult kui kuu; tema ümber oli kakskümmend neli tühja platsi.

Olin kogu päev haiglane olnud ja aegsasti magama läinud; nüüd tõusin ma üles, riietusin rutusti ja läksin välja.

Platsil põlesid pigipannid ja nende sünkjal valgusel ehitasid meie sõjamehed tuleriita. Suur saal oli tõrvikutest valgustatud ja ma nägin tõesti, nagu Garcia kirjeldanud, et Inka sinnatoodud laua ääres täiesti liikumatult istus; temast paremal- ja pahemalpool kaksteistkümmend kuldaldrikut. Iga taldriku kohal oli tool ja tooli taga seisis üks teenija; igatüüel toiduvaagen käes; üks neist seisis Inka selja taga; kõik need kakskümmend viis teenijat seisis liikumatult, samuti ka suursugused ja naised nende selja taga. See oli niisugune pilt, millele ma ettevalmistatud ei olnud. Mõnikord juhtub muinasjuttudes nõnda, et hulk inimesi kurja nõia sõna läbi kiviks muudetakse; seda tuletas see pilt minu ees meele. Seda enam, et kesköö tund ja koht õudne oli;

Garcia ja mina vaatasime teine teisele kohkunult otsa.

Sel ajal oli Cristoval de Perratta, kelle hooletaks linna valvamine oli, iseäralist etendust Inka juures märganud ja kindrali juure läinud sellest teatama. Pizarro oli mõned sõbrad oma juure õhtusöögile kutsunud ja Cristoval leidis nad veini juures lõbusasti lärmitsemas. Tema jutustus võeti jämeda naljatusega vastu; siis aga ütles kindral, kes alati valvas oli, et tarvis on minna ja vaadata, mis see etendus õige tähendab.

Ta tõusis üles ja läks oma kahe venna, Don Almagro, Don Riquelme, délla Torre, Alfonse de Molina ja Cristoval de Perralt saatel Inka ruumidesse. Teiselt poolt tuli pea samal ajal pikkamisi ja oma palveraamatut lugedes paater Valverde ja jäi järgneva etenduse ajaks kui sõnatu vaht ja manitseja tuleriida ja trepiastmete vahel seisma, mis saali tõid.

23.

Rüütlid, kellega ka Garcia ja mina olime seltsinud, kogusid saali ühte külge ja ma usun, et ka kõige julgemad neist hirmu tundsid, kui nad täiesti kivistunud perualasi nägid.

Äkitselt tõstis Atahualpa oma silmaripsmed ja näis nüüd alles meid märkavat. Tema pilk oli kui tuline juga, ma pidin silmad kõrvale pöörama ja nad jäid kindrali lihavate punastunud kõrvade peale peatama, kes just minu ees seisis. Atahualpa tõusis üles ja oma kehasaleduse ning uhke tõsiduse poolest oli ta kirjeldamatu ilus; tõrvikute punane valgus langes tema pruunile näole ja punane mantel, mis tema keha kattis, tegi tema kogu kui tuliseks.

„Õelge mulle ometi, mehed, kust teie siia olete tulnud?“ algas ta tasa ja mõtliku ilmega; „mis maa see on, kust teie pärit olete? Õelge mulle ometi, kuidas see maa on ja kuidas teil seal võimalik on elada ilma päikeseta?“

„Kuidas ilma päikeseta?“ küsis Andrea délla Torre imestades; „arvad sa siis, et meie juures igavene pimedus vallitseb?“

„Nii pean ma arvama, sest et teie päikesele sõda olete kuulutanud,“ vastas Atahualpa.

„Sina ja päikene, teie olete siis üks?“ hüüdis Don Almagro pilgates.

„Juba mitu tuhat aastat,“ vastas Inka peaga nikutades; „minu esivanemad ja mina, sest saadik kui kõrsvili siin maal kasvab.“

Tekkis vaikus ja väljast kuuldusid palvetaja paateri sõnad.

„Minu esivanemad tulevad,“ ütles Atahualpa saladuslikult; „kõik need, kes tolmuks ei ole varisenud, tulevad mind tervitama.“

Kõik vaatasid imestades tema otsa.

„Aga teie ei vasta mulle ikka veel mitte.“

algas ta jälle ja vaatas ümber; „miks teie vaikite mu küsimise peale? Kas teie maal seesama päike paistab? Teie petate vist iseenast, see päike peab teine olema. Kas ta ei ole siis vihane, kui teie käsitööliste virkusega valmistatud asjad ära hävitate? Kui teie pühitsetud naised ära teotate, kas ta ei lähe siis pimedaks? Mis seadused teil on ja mis kombat teil on? Kas teie juures ei ole inimesi, keda puutada ei tohi? Kas teil siis midagi puutumatu ei ole, et teie käsi millestki tagasi ei kohku ja kõike puutub?“

Ta sirutas mõlemad käed kui astjad meie poole välja, nagu tahaks neisse meie vastust kinni püüda. Aga keegi meist ei vastanud. Oli nii sügav vaikus tekkinud, et see peaaegu kohutavalt mõjus.

„Olen tahtnud aru saada, millest teie tugevus tuleb,“ rääkis ta mõeldes ja rinnale vajunud peaga, „ja ma usun, et ma sellest aru olen saanud. See peab kuld olema. Kuld annab teile julgust kõiki asju puutada ja kõiki asju omandada. Ja kuna teie asju omandate, hävitate teie nende vormi. Kuld muudab teie hinge, kuld on teie Jumal, teie Lunastaja, nagu teie ise ütlete ja kellel tükk kulda on, see on julm, see arvab, et ta päikese omab, sest et ta teist päikest ei tunne; ma saan sellest nüüd väga hästi aru ja mul on teist kahju, teie päikeseta olevused.“

Kindral pööris end vihaselt ümber: Don Almagro tõstis ähvardavalt käe; rüütlid nurisid pahandatuult. Väljas käskis paater Valverde soldatid, et nad tuletiida põlema süütaksid. Ja seal sündis siis see, mida ma oma elupäevil ei unusta.

24.

Hommikupoelses taevas paistis kahvatu koidukuma, kui meie pikka rida perualasi maanteed mööda Caxamalcase nägime tulevat ja suurele platsile lähenevat. Keset rongikäiku ja selle kohal nägime meie kahtekümme nelja liikumatut kuju toolidel istumas, ja iga tool oli nagu meie varsti märkasime, kullast, ning Inka trooni sarnane. Igat tooli kandis kaheksa sõjameest oladel. Kõigil kujudel olid kõige kallimad riided seljas ja neist olid kaksteistkümmend mehed ja kaksteistkümmend naised, kõik surnud.

Nad tulid oma hauakambritest, kus ühed juba inimese ea, teised kauemini, kolmandad sadanded aastad olid puhanud, kõik Atahualpa esivanemad.

Mehed olid punase peasidemega ja cora-
quene sulgedega ehitud, naistel olid pikad, valged tähtedega ehitud loorid, mis puusadest allapoole ulatusid. Kui pidulik ja sõnatu ja

vaikne rongikäik eesruumi trepiastmeteni oli jõudnud, lahkusid troonide kandjad teistest ja kandsid surnud valitsejad saali, laua ümber valmistatud kohtadele; mehed paremale poole Inkast, naised pahemale poole.

Laua ülemale otsale seadsid nad hiiglasuure kuldse päikese, mis tõrvikute, pigipannide ja põlema hakkava suure tuletiida valgusel pimestavalt hiilgas.

Atahualpa hakkas nüüd söökisid maitsema, muidugi ainult näiteks ja ka igale muumiale pandi söökisid taldriku peale ette, ka muidugi ainult näiteks. Oma kuninglikus riides, pead natukene rinnale vajunud, juuksed kaarenmustrad või hõbevalged, sellejärele, missuguses eas keegi surnud, avaldasid need muumiad elavate muljet, mis paljude tulede valguses ja suureneva koidu kumast veel mõjuvam oli.

Esiteks avaldasid minu kaaslaste näod kartlikku austust. Siis aga äratasid kuldset troonid, kuldset riided, kalliskivid, sõled ja iseäranis kuldne päike laua otsas kustumatut ahmust nende hingedes. See saatis neid nagu palavikku, sest niisugust hullka varandusi ei olnud nad veel näinud ja see röövis nende mõistuse. Vahid tungisid lähedale, sõjamehed jooksid juure, rahutus ja kirk silmades. Ma ise tundsin seletamatu iha keemist; siis aga röövis minult see võitlus kire ja häbi, hirmu ja iha vahel, kulla hiilgus ja surma lähedus minult teadvuse.

Nägin veel ainult, kuidas sõjamehed kuldsete troonide kallale tormasid ja rüütlid neid tagasi katsusid tõrjuda, nägin veel, kuidas Inka oma esivanemate ees sügavalt kummar-
das ja tema suursugused kaaslasted sedasama tegid ja kuidas ta siis esimeste päikesekiirte valgusel rõõmsa naeratusega hukkamisplatsile sammus; kuulsin veel munga segaseid manitsusi ja rüütlike häbelikku usutunnistuse lugemist; siis kattis pimedus minu teadvuse ja alles mõne aja pärast ärkasin ma jälle.

25.

Aga veel kaua aega läks mööda, enne kui ma oma endisest elust pöördusin ja kõike inimlikku alandlikult vaatlema hakkasin. Siin ei ole mul aga mitte tahtmist kirjeldama hakata, mis ma inimeste elus häda ja viletsust näinud olen ja missugustest halbade tegudest ma oma kahes mõttes lonkava hingega osa olen võtnud.

Pimeduses elamine ja valguse järel igatsemine on hinge seisukord, mis teda piinab, aga ühtlasi ka liikuma paneb. Kes aimduse ja teadmise vahel elab, on tark, kes loiduse ja igatsuse vahel viibib, seda ootab ärkamine.

Kui ma kord ühe mahapõletatud linna varemetest üle läksin ja surnud inimeste kustunud silmi nägin, käskis mulle üks hääl vaikida ja oodata.

Kui ma teine kord Kordilliera mägedes üht salka surevaid lapsi nägin, keda nälg ja hirm hävitatud küladest Pajonali kõrbe oli ajanud, nutsin ma selle üle, mis inimene on ja mis ta mitte ei ole.

Ma nägin summa igasuguses kujus, milles ta maa peal esineb; ma nägin sõpru suremas ja pealikuid langemas; nägin rahvaid kadumas; nägin õnne muutlikkust ja igasugust pet-

tumust lootustes; tundsin igas joogis pera maiku ja igas söögis kihvti; ma kannatasin oma ümbruskonna vaenu all ja isegi haritud inimeste rumaluse all; ma nägin, kuidas aeg halastamata ükskõiksusega selle ilma hädaorust üle veereb ja sain aru igasuguse varanduse kaduvusest; ühtlasi mõistsin ma igaviku jäädavust ja mind täitis igatsus ühe teise, parema ilma järele, mida jumalik päikene puhutamalt valgustaks ja suursugusemalt hingestaks.

See maailm aga, kus ma elan, näib Jumalast mahajäetud olevat. (Lõpp.)

MAGAJATE MÄLESTUSEKS.

SÕJAS SURNUD VENNALE.

*Kaugel, kaugel kallist kodust,
teise taevakaare taga,
teiste tähte tõusemises,
võõrastella väljadella,
muu maa metsa mühinassa,
taga iundmatute teede
ülenemas hiiglahauad,
kerkinemas kõrged kalmud:
maetud mulda magamaie,
igavesti hingamaie
lugematult langenuida,
surnud sõjasurmalisi,
langenuida lahingussa.
Maetud alla musta mulla,
kaetud kalmu külmusega
meie vendi vapramaida,
kangelasi kaunimaida,
Eesti poegi paremaida.
Kaugel kallimate kalmud,
eemal armsamate hauad:
ei saa iial isakene
ega hella emakene,
sõsarake silmaveega,
mõrsja muldas magajalle
pürgasida punumaie.
Ei saa lapsed leinamaie
ega naine nuttemaie,
tulla vendki vaatamaie —
kaugel kallimate kalmud!*

*Pilvepiigad taeva teolta
lumililli langetavad;
tormavad kui tuuletütred
taeval tormi täkkudella:
Sügissajud nende nutud,
langevad seal lainetena,
kurval, kurval kaebekajal,
leinaliste lauludega
maha, muldas magajaile,
armsamate haudadelle,
kangelaste kalmudelle.
Rõhub raua raskusega
meelta musta mure mõte,
põleb põues palavana,
painajana, piinajana;
luues leina lõppematu.
Kurb on, kaugel kodukohast,
kurb on, kaugel kailidest,
eemal armsast isamajast
vaenuväljal variseda.
Valus vara musta mulda
noorusega närbumine
õrna õie õitsevana!
Alles elu hele eeli,
kuldse koidu kumaline,
õnned alles õitsemata,
õnnetähed tõusemata,
õnneajad algamata...*

MYOSOTIS.

MONTROSE.

Norra kirjaniku SVEN ELVESTAD'i romaani. Eestist. E. J.

2

III.

Päevapilt.

„Päevaleht“, mis ilmus kell kaksteist, oli esimene ajaleht, mis tõi põhjalikke teateid selle haruldase sündmuse üle. Leht kirjeldas sündmust kaunis üksikasjaliselt, sest toimetuse arvamise järele polnud mingit kahtlust, et siin haruldane ja inetu kuritöö on toime pandud. Leht pani pearõhku abt Montrose saladusliku kadumise peale.

Siin mõned väljavõtted sõnumi käsikirjast:

„Kuritegu on toime pandud kella kahe ja kolme vahel täna öösel. Järeldades jalajälgedest aias on vähemalt kolm, võib olla aga ka rohkem isikuid kuriteost osa võtnud. Nad otsustasid paljaks riisuda abt Montrose korteri, kus kallid väärtasju arvati olevat. Selles polnud kurjategijad ka mitte eksinud. Abt Montrose on, nagu teada, väga rikas mees, kel oli esteetiline armastus vanade ehteasjade vastu ja kellel neid arvatavasti ka terve kogu oli. Mõned neist hoidis ta oma raamatukogus vanas neljasajaaastasest Veneetsia kapis. See kapp on purustatud ja ta sisemus kadunud. Edasi on kindlaks tehtud, et abt päev enne seda kümnetuhat krooni pangast oli võtnud, millega ta katoliku haigemaja arveid tahtis maksta. Abt Montrose oli nimelt haigemaja laekahoidja. Maksusid makseti harilikult reedel. Kuna kuritegu just vastu reedet korda on saadetud, võib politseile näpunäiteks olla, et kurjategijaid peab otsima nende seast, kes kohalikkude oludega tuttavad olid. Need kümnetuhat krooni on ka varastatud.

Abt Montrose“ — jätkas leht — „magamistuba oli raamatukogu kõrval. Arvatavasti äratas teda kära, mis kurjategijad raamatukogus tegid. Aga juba siin näeme esimest imetaolist asjaolu. Selle asemel, et kohe kõrvaltuppa tormata ja vargaid hirmutada, on abt Montrose tükk aega ennast riietanud ja alles siis, kui preestrikuue selga oli tõmmanud, raamatukogusse läinud. Mis siis sündis, on raske arvata. Üks kurjategijatest on vististi piibu suitsetanud ja kirikuriietes abti ilmumisel piibu hirmuga ära visanud; ehk tahtis abt oma kirikuriietega kurjategijate peale mõjuda. Põlev piip on vaiba põlema süüdanud, mille kordnikud kustutasid. Verejäljed ja toa seisukord tunnistavad, et seal hirmus võitlus on olnud.

Abt Montrose on lühikese ajaga, mil ta katoliku koguduse peana ametis oli — osanud võita kui just mitte sõprussidemeid, sest ta on

väga kinnine inimene — siis ometi sügavat tänu oma heategudega ja teaduslike teenetega. Meie oleme kahjuks sunnitud arvama, et see kõrgesti lugupeetud mees on langenud kuriteo ohvriks. Samal ajal peame aga tähendama saladuslikkusele, mis seda asja tumedusega ümbritseb. Kõige iseäralikum on aga see asjaolu, et kurjategijad aega leidsid abti — elusalt või surnult — ära viia. Mis põhjusel see sündis, on niihästi politseile kui ka teistele, kes sellesse asjasse süvenenud, seni lahendamatu mõistatus.“

„Toimetuse töö lõpul“ — nii lõpeb artikkel. — „saime teada, et abtist veel midagi ei teata. Kadunud preestri viimane jälg on kuuenarts, mille kordnikud võrealt leidsid.“

Seda artiklit luges Asbjörn Krag, istudes salapolitseinik Kelleri kontori aknalaual. Pärast lugemist pani ta lehe kõrvale ja pööris akna poole. Politseivalitsuse ruumid olid vastu suurt platsi, kuhu mitmed tänavad suubusid ja kus suurlinna liikumine mürises. Krag oli üks toas, aga ta näis kedagi ootavat, sest ta vaatas mitu korda kärsitult taskukella. Viimaks läks üks lahti ja Keller astus sisse. „Mehel on õigus,“ ütles Keller ja ulatas Kragile tüki paberit. „On tõsi, et abt Montrose oma märkusi sarnastele väikestele paberiribadele tegi. Ma olen neid mitu leidnud.“

Kuna Krag sedelit luges, süvenes Keller „Päevalehte“, mille Krag oli kõrvale pannud.

Paberitükk, mille Keller Kragile oli annud, oli märkusteraamatust väljarebitud leht, millel järgmist seisus:

„Olen aiatöölisele S. kuue tööpäeva eest kolmkümmend krooni välja maksnud.“ Siis seisus kuupäev: 1. mai.

„See tunnistab tema kasuks,“ ütles Krag, „kuid meie peame teda sellegipärast vangis hoidma.“

„Muidugi,“ vastas Keller ja vaatas ajalehelt üles. „Päevaleht“ ei tea veel midagi vangistamisest,“ lisas ta juure, „ja see on hea. Need neetud reporterid rikuvad oma lobaga meil alati mängu ära. Abt on aga ikka veel kadunud ja koguduse hirm suur. Mary, ta vana majahoidja, nuttis kogu ennelõuna. Sain praegu teate meie lendavalt korpusest — ei kusagil jälgegi, ehk külll Mayonnaise'i linnajagu risti ja põiki on läbi otsitud. (Mayonnaise'i linnajooks nimetati politseikeeles seda rahutut ja kaootilist linnaosa, mis varjas eneses sadatuhat enam-vähem kahtlast isikut ja mis oma musti harusid välja sirutas kuni paremasse lin-

najakku, kus oli katoliku koguduse kirik, haigemaja ja ta suur aed.)

Keller lõi kokkupandud lehega põlvele.

„Kui ma ainult taipaksin,“ ütles ta, „mis otstarve oli preestri röövimisel. Surnult või elusalt on nad ta ühes vedanud. Mis tulise pihta tahavad herrad roimarid sellega saavutada? On see mõni väljapressimiskatse?“

„Miks just abt Montroset röövida, kellel ei perekonda ega sõpru ole?“ ütles Krag. „Ja oletada, et kurjategijad tema on tapnud — surnult ei saa ju raha enam välja pressida.“

„Nimelt. Mis jaoks aga siis kõik need asjaolud? Mõelge ometi, kurjategijad on ta üle aiavõre Mayonnaise'i linnajakku ühes vedanud. Kas pole ka haruldane, et sellel ebaharilikul näidendil ühtki tunnistajat polnud? Mida tahate nüüd peale hakata? Vangistatule veel lähemale tungida?“

„Ei,“ vastas Krag, „tahan ta edaspidi rahule jätta. Ootan teateid sadamast. Ma ei suuda unustada vana merimeestelaulu kirjuist Hispaania värvest.“ —

See jutuajamine oli kahe salapolitseiniku vahel umbes kell üks päeval. Jutuajamine näitas, et midagi tähtsat oli sündinud: Oli toime pandud vangistus. See oli aga avalikkusele veel saladus. Mis oli siis juhtunud?

Järgmist: Asbjörn Krag ja Keller olid teised ametnikud peale seda ära saatnud, kui etteõeldud raport sinna juure kuuluva asjade nimestikuga oli lõpetatud. Selle järel olid mõlemad salapolitseinikud koos asjaolusid katsunud koguda, mis pidid aitama käesolevat seisukorda selgitada. Jälgi oli küllalt.

Krag oli öelnud:

„Üks on kindel: roimare on üllatatud. On olnud äge võitlus, kindlasti arvata abti ja kurjategijate vahel. Ta on ennast tublisti kaitse-
senud. Seda näitab toa ja asjade väljanägemine, mille roimarid lahingupalavikus on kaotanud. Need esemed, kaelarätt, päevapilt, tubakatoos jne. teevad samal ajal ilmsiks, et kurjategijaid peab otsima Mayonnaise'i linnajao urgastest. Paljud neist esemetest juhiivad otsekohestele jälgile, iseäranis päevapilt.“

„See on noore daami päevapilt,“ jätkas Krag edasi, „ühe neist kenadest, sümpaatlikest ja noortest tütarlastest, keda linna sigari- ja moeärides tuhandeid leidub. Arvatavasti on ta mõne kurjategija pruut ja kannab Anni ehk Doll'i ehk Polli ehk sellesarnast nime. — Päevapilt on praegusel hetkel parim teenäitaja, mis kuriteo lahendusele võib viia. Järgime teenäitajale.“

Päevapildi tagaküljel seisab nimelt töökoja nimi ja aadress, vaatamata number 2007 ja tuntud lause peale: „Plate hoitakse järeltelli-

misteks alal“. Edasi on päevapilt kaunis määrinud ja näib kauemat aega omaniku taskus kantud olevat. Täpsem juurdlus toob vist näpujäljed ja teised märgid päevavalgele.“

See kõik oli põhjuseks, mis pärast päevapiltnik Arendorff juba hommikul kella kuue ajal voodist välja toodi ja mõlemaid herrasid oma töötuppa pidi saatma. Minut hiljem jõuti selgusele, et päevapilt kujutas töölise Arnold Singeri naist, Husaaritee 28.

Kell seitse seisid Krag ja Keller number 28 ees Husaariteel. Siin kohtasid nad meest, kellele nad päevapilti näitasid ja kes ütles:

„See on minu naise pilt ja ta kuulub mulle.“

Salapolitseiniku ja selle mehe kohtamise üksikasjad olid aga sarnased, et nad said selle kummalise asja arenemises suurema tähenduse.

Seepärast on tarvilik lähemalt kirjeldada juhtumust sellest hetkest, kus salapolitseinikud unise päevapiltniku töökojast lahkusid ja meest Husaariteel kohtasid.

Nii siis: Krag ja Keller lahkusid päevapiltnikust.

IV.

Mõrtsukatöö.

Siin peab tähendama, et Husaaritee ei kuulunud Mayonnaise'i linnajakku, vaid tänavate hulka suures uues linnajaos, mis moodustas idas ühenduslül'i linna ja küla vahel. Seal oli hoolitsev linnavalitsus annud suure kogukonna heinamaa kehvemale keskseisusele ehituste jaoks moodsate põhimõtete järele.

Lühikese aja kestes oli siis kerkinud suures maa-alal veetlev aialinn, tänav tänav järelle väikeste suvilatega, ümbritsetud korralikudest aedadest. Tänavatele olid antud sõjaväelised nimed, et austada maa kuulsusriikast sõjaväelist võimu. Peale Husaaritee oli seal Kürassiiritee, Jalaväeplats, Tragunitee, Kindrali tänav jne. Aga et uusi tänavaid alaliselt juure tekkis ja et stiili säilida, nimetatati neid: Seersanditee, Bajonetiplats ja Käskjala tänav. Tükk maad teatud maast eemal lahkusid Krag ja Keller autost ja läksid tee lõpu jala. Oli parajasti aeg, kus inimesed tööle tõttasid. Jalgteete kubises töölistest, kontoriamehikust, müüjannadest; igalpool kõlisesid jalgrattakellade ägedad hoiatushääled ja tänavraudtee vagunid sõitsid helistades ja täistäidetult. See elav ja kaasakiskuv tõusutakt, mis kujutab suurlinna-
des hommikut, oli avamäng võimsale tööpäeva muusikateosele.

„Vaadake ainult,“ hüüdis Keller ja võttis sõbra käe alt kinni. Nad seisatasid teisel pool tänavat number 28 ees. Number 28 oli, nagu enamasti kõik suvilad, väike, kena, aiaga

ümbrisetud ühe perekonna maja. Teerajakesel, mis lahutas maja tänavast, õitsvate õunapuude all kõndis noor õnnelik paar. Mees polnud õieti töölise riietes, aga ka mitte linnalikult riietatud. Võis arvata, et ta töötas mõnes ladus ehk midagi sellesarnast. Naine kandis õnnelikult väikest tütarlast kätel. Nagu õnneläige hoovas neist välja ja kaugelt võis otsustada, kes nad olid: noorelt abiellunud ja õnnelikud, noor naine, kes oma meest tööle saadab. Mees andis naisele käe jumalagajätmiseks — silitas väikese pead ja vaatas tänavraudtee poole, mis müriinal peatuskohale ligines.

„See on meie mees,“ ütles Krag ja sammus üle tänava. „Kahjuks, peame seda idüllil segama.“

Keller järgnes talle.

Iga kord, kui Krag kedagi kurjategijat tahtis tabada, pani ta täpselt tähele, kuidas teatud isik end sel hetkel ülal pidas, kui talle selgus, et politsei seal on. Sarnasel raskel saatusetunnil võis Krag palju inimese silmist lugeda — hirmu, segadust, meeleheitmist — ja ta oli õppinud vahet tegema selle nõutu oleku vahel, kes millestki ei tea, ja selle vahel, kes teab, et ta tabatud on.

Kui ta aga selle noormehe ees seisis ja ütles: „Meie olerne politseist“, ei leidnud ta tema piigust ühtki nendest harilikkudest tähelepanekuist.

„Teie nimi on Singer?“ küsis Krag.

„Jah,“ vastas mees, „Arnold Singer on mu nimi. Mida soovite minult?“

„Teie olete tööline?“

„Jah.“

„Vahest on ta vanem kui ta välja näeb,“ mõtles Krag. Tema nägu ei võinud korrapäraseks, veel vähem ilusaks nimetada. Silmad aga olid iseäralikud, sinised ja avarad, vaade kindel ja rahulik, peaaegu juurdlevalt endasse pööratud. Selle vaate ees kohmetas Krag tahtmatult ja nüüd nägi ta ka, et need silmad mehe näole haruldaselt intelligent ilme andsid. See polnud esimest korda, et salapolitseinik kohmetas, kui ta silm silma vastu seisis inimesega, kelle näoilme väljendas veenvat intelligenti. Sel ilmel polnud midagi ühist isiku haridusega ehk teadmistega, see oli midagi looduslikku, midagi üleolevat, teguvõimsat ja elastilist, mis säras silmade uurivast vaatest. Sarnaseid silmi oli Krag näinud niihästi parlamendis kui ka kohtu ees, niihästi kuulsate riigimeeste kui ka kavalate roimarite seas Mayonnaise'i linnaosa sügavustes. Juhus ei tunne reegleid ja ühel ajal sai Krag aru, et mees, kes ta ees seisis, ennast nii kergesti lõkšu viia ei lase.

Kuna Asbjörn Krag neid valgukiiruseid tähelepanekuid tegi, tõmbas Keller päevapildi

välja. Neil polnud tarvis sarnasust uurima hakata, sest juba teiselt poolt tänavat tundsid salapolitseinikud noore naise ära. Kõhklemata ütles ka tööline, et see ta naine on.

„See on tema,“ ütles ta ja võttis naise käe alt kinni.

Naine oli natuke hirmunud, mille üle salapolitseinikud ei imestanud. Sõna „politsei“ mõjub ikka hirmutavalt lihtsate loomuste peale.

„Kellele kuulub aga päevapilt?“ ütles Keller.

„Mulle. Arvatavasti kaotasin ma ta eile.“

„Kus?“

Tööline vaatas ühelt teisele. Kas ta naerab? mõtles Krag.

„Kohta ma ei mäleta,“ vastas tööline. „Seda ei või ju kunagi teada, kui midagi kaotatakse.“

„Kuhu tahate nüüd minna?“ küsis Krag. „töösse?“

„Jah.“

„Kus teie töötate?“

„Ma tahan alles tööd otsida?“

„Teil pole siis kindlat tööd? Mis on teie amet?“

„Õieti olen ma aiatööline. Aga võtan ka teisi töid vastu.“

„Millal tulite eile õhtul koju?“

„Kella üheksa paiku?“

„Ja jäite siis koju?“

„Ei, ma läksin umbes kell üksteistkümme välja ja tulin tunni aja pärast tagasi.“

„Kus viibisite nimetatud ajal?“

Tööline kehitas õlgu.

„Ma jalutasin,“ vastas ta.

Krag näitas maja peale.

„Saatke meid sisse,“ ütles ta.

Tööline läks rahulikult, aga viivitades ees. Noor naine järgis neile. Nad tulid kaunis suure elutuppa, mis kenasti ja lihtsalt oli möbleeritud. Aknad olid lahti, hommikutuul lehvitas valgeid tüllkardinaid: see oli helge ja armas kodu. Krag märkas, et koridori ukse lähedal täispakitud reisikohver seisis. Naine läks lapsega kõrvaltuppa, tuli jälle tagasi ja sulus ukse oma järel. Keller hakkas kohe tuba, iseäranis vaipa, uurima. Tööline silmitses teda uudishimulikult.

Naerab ta jälle? mõtles Krag.

„Äkki pööris Keller naise poole.“

„Kas see vaip on täna pühitud?“ küsis ta.

„Ei, veel mitte,“ vastas see vähe aralt, nagu sisaldaks salapolitseiniku märkus etteheiteid perenaisele.

„Kas teda on pühitud sest ajast, kui teie mees eile öösel jalutuskäigult koju tuli?“

„Ei.“

„Seda ei tohi ka teha,“ ütles Keller, „vaipa

ei tohi puhastada enne, kuni ma ta lähemalt läbi olen vaadanud, kas mõistate!”

Töölise pakkumise peale võttis Asbjörn Krag istet, tööline ise jäi aga seisma. Ta ootas.

„Armas herra Singer,“ ütles Asbjörn Krag, „teie peate meile vähe lähemalt oma öisest jalgutuskäigust jutustama.“

„Ennem tahaksin aga heameelega teada,“ ütles Singer, „mis asjas politsei mind kahtlustab. Ma arvan, et siin mõni õnnetu eksitus on. Milles seisab asi?“

„Röövimises ja mõrtsukatöös,“ vastas Krag, „mõrtsukatöös,“ kordas ta selgesti.

Haruldane. Oli, kui läheks tuba äkki pimedamaks, valged kardinad näisid muutuvat hallkahvatuks kui surnulinad, ja vaikuses, mis järgnes politseiametniku sõnadele, puhus külm õhk läbi toa. Sel viisil aimab meel alati mõrtsukatöö lähedust, on, kui läheks päevavalgus halliks jubedusest, kui seda kohutavamalt kõigist sõnadest hääldatakse. Ka juuresolijad

tundsid endid tabatud olevat sellest äkilisest, möödapääsematust rahutusest.

Seal katkestas Krag vaikuse.

„Oh teie tugevad mehed ja teie nõrgad naised!“ ütles ta, „vaadake ainult oma naist.“

Noor naine oli üle laua kummardanud ja haaras kramplikult rinnust. Ta värises ja ta nägu muutus veel kahvatumaks.

Tööline kargas ta juure ja toetas teda.

„Clary,“ ütles ta lohutades ja murelikult, „Clary...!“

Selle järele vaatas ta politseinikkude peale, vaatas ühelt teisele. Asbjörn Krag nägi selles vaates julgust ja eemaletõukavat viha. Siis kuulis ta töölist oma naisele ütlevat:

„Rahustu, Clary, ole rahulik ja usalda mind!“

Sel hetkel astus tuppa uus inimene.

„Hallo, Charlie,“ hüüdis Keller valjult ja rõõmsalt, „olete see tõesti teie, mu sõber?“

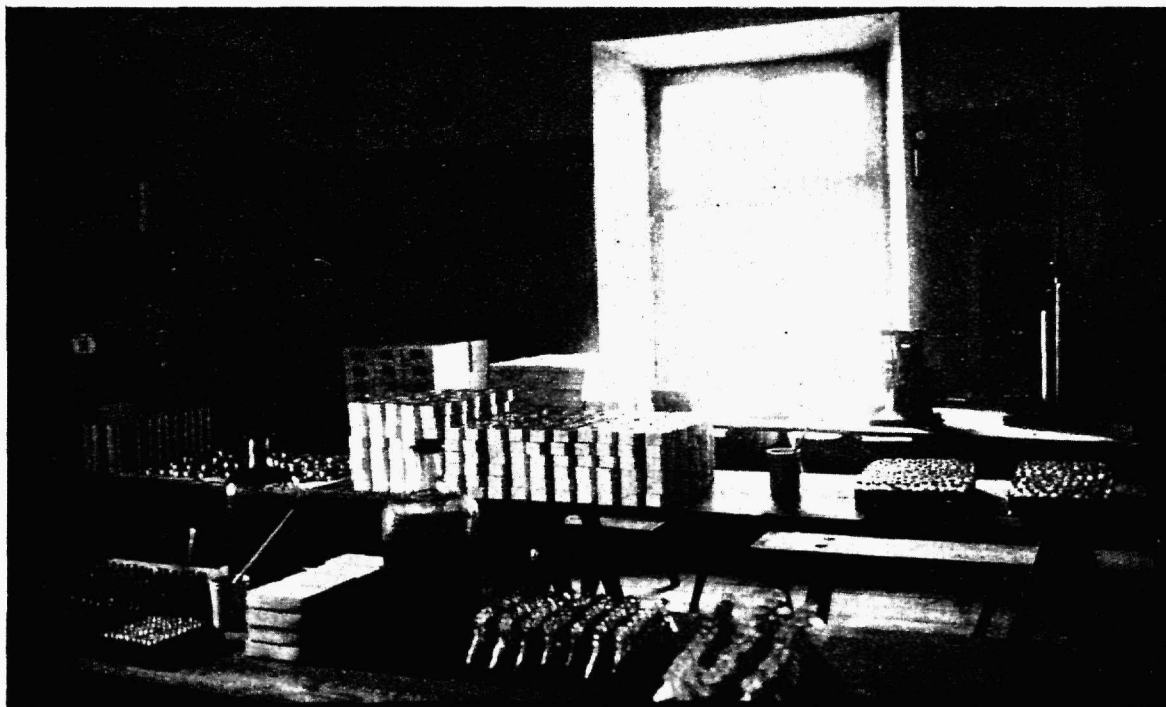
(Järgneb.)

EESTI MAJANDUS SÕNAS JA PILDIS.

LABORATOORIUM „VIKO“.

Teatavasti puudus meil enne ilmasõda Eestis tualettseepide- ja parfümeeriatoostus täiesti. Sellekohaseid turundeid täitsid peamiselt Riia, Petrogradi ja Moskva vabrikud. Eesti iseseisvuse ajajärguga tekivad ka meil mitmed sellekohased ettevõtted Venemaalt tul-

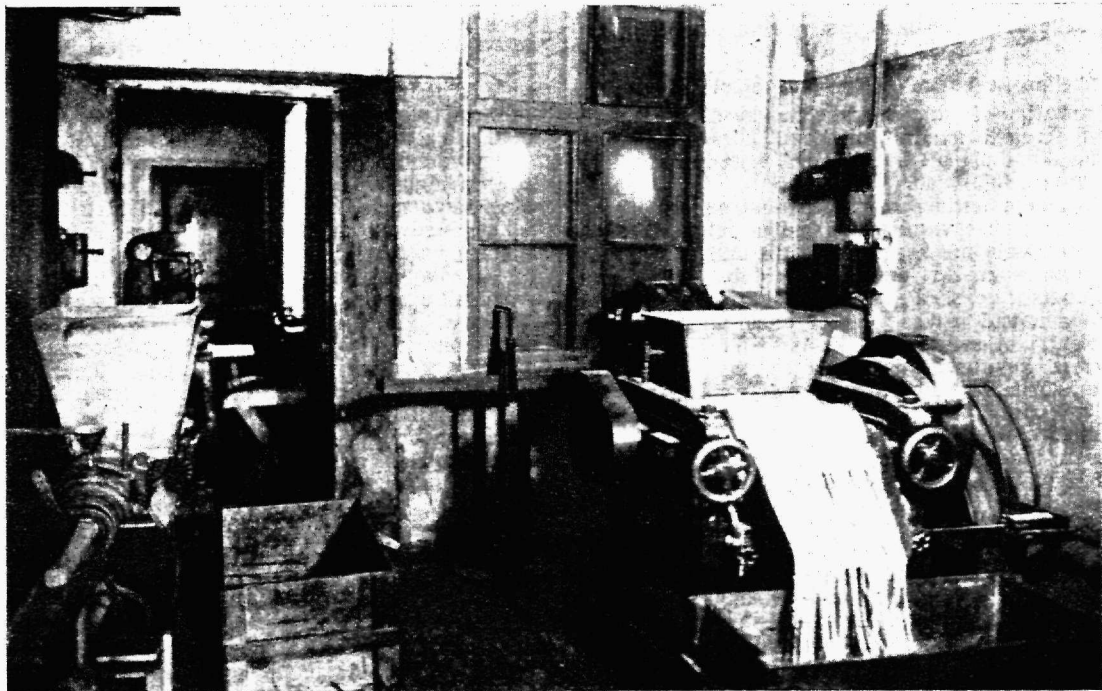
nud eriteadlaste juhatusel, selle peale vaatamata, et meie tollipoliitika seda tööstusharu õige vähe soodustas. Viimase paari aasta jooksul on sel alal suuri edusamme tehtud ning kodumaa tööstus suudab praegu sisemaa tarvidusi täielikult rahuldada.

Laboratoorium „Viko“ tööstusruum.

Laboratorium „Viko“ ladurum.

Laboratorium „Viko“ masinarum.

Tähelepanu tarvitajate poolt on viimasel ajal iseäranis laboratoorium Viko saadused hakanud leidma. Mis oma headuse kui ka välimuse poolest paremate väljamaa omadega võistelda suudavad. Niisuguseid tagajärgi saavutada võrdlemisi lühikese aja jooksul on võimaldanud omanikkudele (vennad Vink) nende kogemused sellel tööstusalal, mis nad 15-aastase tegevuse jooksul Riias ja väljamaal omandanud. Laboratoorium Viko valmistab praegu tualettseepisid, mis terves Eestis tarvitajad leidnud ning ka kõige nõudlikumaid neist rahuldada suudavad. Selle tõttu on ka selle kauba

sissevedu Saksamaalt ja mujalt suurelt vähenenud. Teiseks erialaks on sellel tehasel lõhnaõlid, mis suure väljavaliku, maitserikka välimuse ning headuse tõttu ka õige laialist tarvitamist leiavad. Kölni vesi (Eau de Cologne) „Viko“ on tuntud kui parem Eestis. Peale sele valmistab tehas veel õige mitmeid väärtuslikke erisaadusi kosmeetika alal.

Tehas on seni ainult kodumaa nõudmisi rahuldanud. Loodab aga mitmetele erisaadustele ka väljamaal turgu leida, iseäranis meie naaberriikides.

M Õ N D A S U G U S T.

Päikese soojusekiirgamine väheneb.

Kasutades erilisi teaduslisi instrumente, võib välja arvata, kui palju soojusenergiat päike teatud maa-ala peale välja kiirgab. Ameerika opetlane Abbot, kes seda küsimust paaril viimasel aastal plaanikindlalt uurinud, tõendab, et 1922. a. lõpul ja* 1923. a. on päike soojusenergiat 4 prots. vähem välja kiirganud, kui endistel aastatel. Ühenduses sellega on Ameerikas ja tema lähedal olevates piirkondades suuremad meteoroloogilised muudatused ilmsiks tulnud. Kõige huvitavam neist nahtusist on see, et 1922.—1923. a. talvel jäämäed, mis Atlandi ookeani põhjapoolsest osast tulid, nii kaugele lõunasse tungisid, et Ameerika ja Inglismaa vahelised laevasõiduliinid enam töötada ei saanud ja uus liin hoopis kaugemale lõuna poole tuli võtta. Ennem pole miljalgi niisugust nähtust märgatud, sest jäämäed ujuvad igal aastal ainult teatud kindla piirini ja sulavad siis ajajooksul ära. See näitab, et siin tegemist ei ole ainult juhusega, vaid et päikese poolt maakerale saadeta soojusenergia järjekindlalt väheneb.

Abbotti tähelepanekute järele on nüüd terve rida õpetlasi selle küsimuse jälgimisele asunud, kuid et see uurimisviis ainult pika aja jooksul tagajärgi annab, ei ole kindlaks tehtud, kas päikese soojuse kahanemine samas tempos, s. t. 4 protsenti aastas, edasi kestab. Ka ei ole selle kahanemisprotsessi põhjusi suudetud selgeks teha. —ste.

Tähtedevaheline keskkond (ilmaruum) ei ole päris tühi.

Seni arvati, et tähtedevaheline keskkond päris tühi on; teatavasti muutub õhkkond kõrgemale tõustes, s. t. maakera pinnalt kaugenedes, hõredamaks, kuni viimaks õhuta ruum jääb.

Seda küsimust uurides on Inglise astronoom Evershed Kodaikanali observatooriumis Indias selgusele jõudnud, et tähtedevaheline keskkond mitte tühi ei ole, vaid et seal mitmesuguseid elemente leidub. Niisugusele otsusele jõudis Evershed tähtede spektrumid uurides. Teatavasti annavad päikese ja iga teise taevakeha kiired, kui neid läbi sellekohase klaasprismi juhtida, teatud värvilise kujutuse, mis sarnaneb tuntavalt harilikule vikerkaarile. Samasuguse spektrumi saame ka siis, kui prisms mõne põleva gaasi valguskiiri murduda laseme. Selle spektrumi kaudu ongi võimalik peaaegu täpselt kindlaks määrata, missugustest elementidest kauged taevakehad koos seisavad ja kui suurel arvul nende koosseisus üht või teist ainet leidub.

Oma uurimisel tegi Evershed kindlaks, et osa neist keemilistest elementidest, mille olemasolu meie taevakehade kiirtespektrumis näeme, mitte taevakehades ei ole, vaid tähtedevahelises keskkonnas asuvad, kust kiired läbi minema peavad, enne kui nad meie silmani jõuavad.

Kuna taevakehade juures tihti kokkupõrkeid ja gaaside väljaheitelid ette tuleb, muutub ühe ja sama tähe kiirte spektrum mõne aja jooksul tuntavalt, kuid mõned

värvilised jooned jäävad alati muutmatuks. Sellest tegi Evershed järelduse, et need ained, mille spektrum muutmatuks jääb, mitte tähe koosseisu ei kuulu ja väljaspool taevakeha juures ettetulevate muutuste mõju- piirkonda seisavad, s. t. tähtedevahelises keskkohas viibivad. Evershed on leidnud, et kõige rohkem laiali lagunenud element on tantedevahelises keskkonnas kaltsium, mis ka inimese organismis suurt osa mängib. —ste.

Sõnum Marsile.

Hiljuti märgati traaditu ühendusabinõu tarvitamisel tuntuvaid segadusi ja tekkis tosiselt arvamine, et siin ehk tegemist võiks olla Marsi elanikkudega, kes elektrilainete abil katset teevad maakeraga ühendusse astuda. Et viisakusavalduse peale omakorda viisakusavaldusega vastata, koondus Ameerikas ruhmikond, kes endale ülesandeks tegi võimsaimate masinate ja hiigla elektrijõu abil Marsile traadita sõnumit saata. On parajasti saabumas aeg, mil Mars maakerale nii lähedale tuleb, et meid temast „ainult“ 55 miljoni kilomeetrit lahutab — nii et siis tingimused sõnumi saatmiseks kõige soodsamaiks osutuvad. Kogu ettevõtte on aga endast kaunis kulukas ja seejuures siiski vähe lootusi andev. On ju teada, et õhkkonna ülemistes osades leidub kiht elektrilist gaasi, mis arvatavasti helilained meie maakerale tagasi heidaks. Valgus aga tungib sellest kihist takistamatult läbi, kuna meil ju muudu võimatu oleks paikest, kuud ja tahti naha. Selle põhjal ongi Ameerika tuntud füüsiker ja raadiotehniker H. Gernsback oma iselaadi kava välja töötanud, et Marsile mitte ainult märgandeid saata, vaid ka tema elanikkudega võib olla isegi kõneda. Valgus võtab kone kaasa ja kannab selle samuti edasi nagu meie telefonigi juures elektrit juhtiv traat. Sellele otsusele on peaaegu Graham Belli, uuendatud kujulise telefoni ülesleidja, tulnud ja hiljem on selle oletuse toestanud Berliini füüsiker Ruhmer, kellel õnnestus valguskiire abil kõnet 180 km. kaugusse edasi saata. Maakeral pole sarnasel teel suurema kauguse saavutamine võimalik, kuna ju valguskiir otsejoones liigub ja nii maakera kumeruse tõttu heli endaga ilmaruumi edasi kannab. Gernsback teeb ettepanu mõnele kõrgele mäetipule ligi tuhat tugevat kiirteheitjat üles seada nii, et nendest saadetud valguskiired Marsile oleksid sihtitud. Mikrofooni abil võiks siis kõnet neile valguskiirtele üle anda, kuna need selle Marsile edasi kannaksid. Marsi elanik aga, kes oma teleskoobi abil maakera vaatleks, märkaks peagi siin kusagil heledama kohta. Ta asetaks oma teleskoobi juure seleniplaadikese, mille abil ta kõnest sünnitatud valgusvõnked elektrivoolu võngeteks ümber muudaks. Vooluvõnkeid võiks ta siis raadiotehnikas tarvitatavate kõvendajate abil tugevamaks muuta ja nii kõne selgesti kuuldavaks teha. Muidugi oleks siinjuures tähtsaks tingimiseks see, et Marsi elanik vähemalt sama hea füüsiker peaks olema kui meiega ja... Inglise keelt oskama.

N A L I.

Kõneand aitab.

Hambaarsti juure tuleb haige ja tahab hammast välja tõmmata lasta. Hambaarst võtab tangid ja tõmbab, kuid ebaõnnestunult. „Näete,“ ütleb ta, „nii tõmmati hambaid saja aasta eest!“ Asetab tangid uuesti tõmbab, kuid murrab hamba. „Näete,“ seletab, „nii tõmbab hambaid minu võistleja ülal teisel korral.“ Lõpuks, tangid kolmandat korda hambale asetanud. õnnestub tal ometi välja tõmmata. „Vaadake,“ ütleb ta võidurõõmsalt, „nii tõmban hambaid mina.“

Valesti mõistnud.

Mõisnik moonamehele: „Juhan, ei voima pidama porsas nii elamismaja ligi, see olema väga tervis paha!“

Juhan: „Või tervis paha! Paruniherra ei leia kogu mõisas teist nii tervet ja prisket pörsast kui meie oma!“

Ka arvuteadus.

Õpetaja: „Karli, võid sa mulle ütelda, kui vana on inimene, kes on sündinud 1888. aastal?“

Karli: „Kas meesterahvas või naisterahvas?“

M—i.

Võttis head nõu kuulda.

Kaks pühapäevakütti on metsas jahil. Korraga silmavad nad jänest. Üks neist lausub: „See jänes peab nüüd küll testamendi tegema.“ — laseb, aga ei taba märki, jänes laseb jalga, nii et valge sabaots aina väljub.

„Seda näib,“ — sõnab seltsimees.

„Sellepärast ongi tal nii kiire.“

M—i.

Ajavaim.

Tädi jutustab lastele muinasjuttu väikesest vaesest tüdrukust, kellele metsaeit kingib isekeetja katlakese. Akki katkestab väike Liisi jutulõnga, hüüdes: „Ma tean, kuidas see jutt lõpeb! Väike tüdruk, kellest sa jutustad, avas söögimaja ja sai kolerikkaks.“

M—i.

Suur eksitus.

Kohtunik: „Teie lõite oma abikaasale kallid vaasid pähe, nii et vaas purunes, — on teil midagi enesekaitseks öelda?“

Kaebalune: „See oli suur eksitus, herra kohtunik!“

Kohtunik: „Teie ei tahtnud siis abikaasat lõhutada?“

Kaebalune: „Seda mitte, aga ma ei mõelnud, et vaas selle juures katki võiks minna!“

M—i.

Parajam aeg. „Millal on kõige parajam aeg valminud õunu puust maha võtta?“

„Siis, kui kindel oled, et aedniku koer ahelas on.“

Ei tohi ju teisiti! Ema: „Su kooliõpetaja kaebas mulle, et sa koolis liig palju sosistavat. Mispärast teed sa seda?“

Minni: „Ta ei luba ju kõvasti kõneleda.“

Üsna õige seletus. Frenoloog: „See kõrgem koht siin otsaes on äkilise viha tunnusmärk.“

— Teil on õigus, herra doktor, see ongi äkilisest vihast tekkinud, sest eilses sõimuvalingus andis mu naine mulle siia luuavarrega tugeva hoobi.

Vaeseke! „Proua Jüriug näeb alati nii väsinud välja.“

— Jah, ta, vaeseke, ei saa ju ka ialgi und silmale. Igal ööl on ta valvel, et kuulata, kas ehk mehele, kes alati unes kõneleb, kogemata mõnda tolle saladusist teada ei saaks.

Kui dr. Parker, tuntud Inglise jutlustaja, ühel pühapäeval kantslisse astuda tahab, annab kõster temale kirja, milles avamise järele leiab tüki paberit, millele kirjutatud üks sõna: „eesel“. Dr. Parker näitas paberitükki kogudusele ja tähendas juure: „Ma olen sagedasti kirju saanud, mille alla saatja oli unustanud oma nime kirjutada. Siin aga on iseäralisel viisil kirjasaatja nimi, kuid ta on unustanud kirja kirjutamast.“

Äge suitsetamise vastane koosolekul: „Ütleme, teie lähete poodi ja ostate paberosse — panete oma viiskümmend marka letile — ja saate pakikese paberosse — aga ei, veel enamgi järgneb sellele! Peale paberosside tuuakse teile veel õlut, veini ja napsigi...“

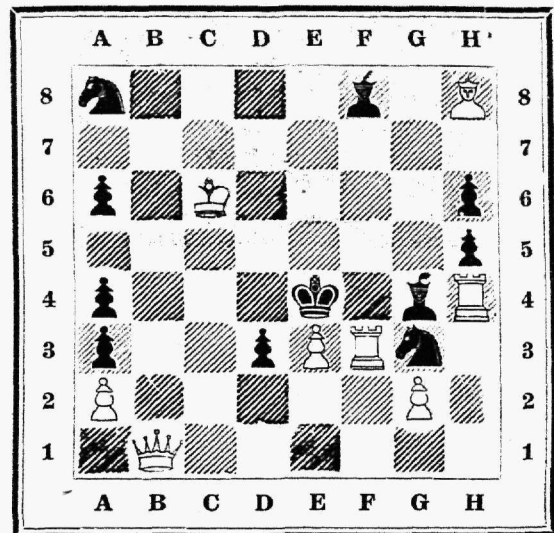
Hääl publiku hulgast: „Õelge ruttu, kus on see nii suurepärane pood?“

M A L E.

Ülesanne nr. 17.

Kokku seadnud T. Rovland.

Mustad.

Valged.

Valged: K e6, L b1, V f3 ja h4, O h8 S a2, e3 ja g2

Mustad: K e4, O f8 ja g4, R a8 ja g3, S a6, a3, a4, d3, h5 ja h6. Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Ülesande nr. 10 lahendus.

1. R e5 — f3, K e4 : f3,
2. L b7 : d5 annab matt.
1. (R e5 — f3), R e1 : f3,
2. L b7 — b1 annab matt.
1. (R e5 — f3), R h4 : f3,
2. L b7 — h7 annab matt jne.

Selle ülesande juures, mis oli võetud „Deutsche Schachzeitung'ist“ (nr 1, 1924), on kahjuks veel teine lahendus võimalik, nimelt: 1. R e1 — e2. Sellepärast on tarvis juure lisada musta odamehe h2.

Õiged lahendused saatsid: V. K. (Berliinist), Oskar Roodes (Tallinnast), Er. ch Dörbeck (Roela Tarakverest), V. Annik ja Vold-mar Heuer (Tartust), Richard Vosmi (Krüdnerist), L. Romm (Nõmmelt), Heino Lattik (Viljandist).

A. B.

Capablanca,
senine ilmameister malemängus.

Raoul José Capablanca,

kes 1921. a., mil ta dr. Laskeri võidumängul lõi, malemängu ilmameistrina tunnustatud, pani oma kuulsusele aluse, esinenud varemgi vähematel Ameerika turniiridel, kõige esmalt Marshalli võitmisega. A. 1911. lõi ta hiilgama rahvusvahelises maleilmas, Rubinsteini ja Vidmari vastumängijana 1. auhinna saavutades. Aastal 1914. esines Peeterburis dr. Laskeri järel teisena. On nimetamisväärne ka ta edu 1922. a. Londonis, kus vastumängijaks olid teiste hulgas Aljehin, Vidmar ja Rubinstein. Capablanca mängule on omane kindlus ja selgus, millele veel malemeistri haruldaselt kiire mõtlemisvõime seltsib. Temal puudub aga Morphy ja Andersseni kujutlusvõime. Seepärast tundub tema malepartiidid nagu kuivust ja vähem omapärasust. Sellest hoolimata tuleb teda dr. Laskeri kõrval osavaimaks mängijaks pidada.

Dr. Emanuel Lasker

esines malemängu ilmameistrina a. 1894, mil Steinitzi võitis, ja kindlustas oma kuulsust oma järgnevate kordaminekutega. Suurtel rahvusvahelistel turniiridel saavutas ta korduvalt 1. auhinna, nii nimelt Nürnbergis a. 1896 ja Peeterburis a. 1909 ja 1914. Kuigi ta ilmameistri kuulsus Havannas a. 1921 kuubalase Capablanca kõrval kahvatama lõi, võib teda siiski maailma tugevaimaks malemängijaks nimetada. Saavutas ta ju ometi jälle esimese auhinna a. 1923 Mährisch-Ostraus ja käesoleva aasta turniiril New-York'is sai ta uuesti ilmameistriks. Ta sai 16 punkti, Capablanca — 14, Aljehin — 12. Lasker on 56 a. vana, Saksa juut.

MALETURNIIR NEW-YORK'IS.

I. Bogoljubov. II. Tartakover. III. Marotzi.
IV. Lasker. 5. Reti.

Kirjavastused.

L. L. K—s. Luuletused jäävad avaldamata.

Toim. tulnud kirjandus.

Ilmunud ja ilmuvate raamatute tutvustaja nr 5. K.-ü. „Loodus“, Tartus. 1924. 88 lehek.

O. Luts. Kirjamapp. Följetonid. R. Kiviti ilustused. Noor-Eesti kirjastus. Tartus, 1924.

Eesti Lauljate Liidu Muusikaleht. Nr. 1 ja nr. 2. I aastakäik. Ilmub kord kuus. Tallinn.

Meie kunstikaasande puhul.

Oleme oma lugejaile juba esitanud Verberi maali reproduktsiooni „Aos“ nr. 5. Tänapäevane kaasanne käsitleb sama teemat — varakevadist lumelagunemist ning looduse ärkamist talveunest. Kumbki maal osutab niipalju sugulust, jah otse sarnasust käsituses, kompositsioonis, värvide valikus, maalitehnikas, et kõik, mis mõeldud tolle kohta, võiks sobida ka sellele. Ainult et käesoleval lehel esitab kunstnik avarama väljalõike loodusest, ka on taevale antud suurem osa kui seal, ning looduse üksildust elustab inimese eluase, sammaldunud katuse varju pugunud taluhoone. Tundub too maal rohkem katsena, etüüdina, siis näib see mõeldud enam pildina, mille avaramates raamidest üksikjuhus areneb üldsemaks seaduspäraseks sündmuseks.

Ühes tollega oli ka käesolev maal välja pandud Eesti kujutavate kunstnike keskküingu mullusel sügisnäitusel.

HaKo.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Tõekool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraldused.
Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igatks suguhaigustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Tüüelik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Co-
per. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 mk.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungia. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõöt. R. Kiviti illustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riukad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Wilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupoa Kaarel. Pildiraamat 3—6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omajõul edasi. Karakteri kasvatusline
lugemine. Gizyk, Paul. v. Tõlkinud G.
E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Käibus. Muinasjutt-broshüür. J. Oro.
Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediit-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

Iga nädal korralikult ilmuv ajakiri

A G U

leiab teisel ilmumise aastal — 1924 — ikka enam
poolehoidu ja lugejate arv kasvab järjest.

Sellele vastavalt püüab väljaandja osaühisus ja toimetuse ajakirja sisu väärtust ja huvitavust tõsta, teda rikkalikumalt piltidega varustada.

„AGU“ kannab head kirjandust, teadust arusaadaval kujul ja kunsti rahva sekka.

„AO“ ülesanne on kultuuri levitamine rahva seas rahvalikul, kõigile arusaadaval kujul.

„AGU“ läheb lahku neist kitsaste erialade ajakirjadest, mis raskepärased kirjutatud ja kõigile arusaadavad ega huvitavad ei või olla. Ta läheb aga lahku ka neist ajakirjadest, mis tühise, kerge ja põneva lugemis-materjaliga lugejaid püüavad võita.

„AOS“ on seni kaastööd teinud peaaegu kõik tähtsamad Eesti kirjamehed, peale selle eriteadlased mitmetelt aladelt.

„AGU“ annab 1924. a. iga numbriga kaasa värvitrukupildi oma- või välja-

maa kunstnike maalidest. See on esimene kord, kus Eestis ajakiri värvilisi pilte kaasa annab! Selle poolest ei võistle „Aoga“ ükski teine Eesti ajakiri.

Ka piltide ja ilustuste poolest on „AGU“ rikkalikum teistest ajakirjadest.

„Mõndasuguse“ all avaldab „AGU“ iga number sõnumeid ja uudiseid kõigilt teaduse- ja kultuuri-aladelt.

Igas numbris nali ja naljapildid.

Igas numbris maleülesanded.

Alati põnev, tõsise väärtusega romaan.

„AO“ korralik ja kestav ilmumine on enam kindlustatud kui ühelgi teisel Eesti ajakirjal. Teda annab välja Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus (seesama, kes „Päevalehte“ välja annab).

Kuulutustel „AOS“ on kestav mõju, sest ajakirja numbrid ei visata ära nagu ajalehti, vaid hoitakse alal ja loetakse ning lehitsetakse mitmel puhul.

„AO“ tellimise hind:

ühes kuus	120 mk.
kahes „	240 „
kolmes „	360 „
kuues „	720 „
Üksik number	30 „

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk t. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadr.: Tallinn, „Agu“.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.